

Всеукраїнська загальнонаціональна і літературно-художня газета

КРИМСЬКА СВІТЛЯЦЯ

<http://svitlytsia.crimea.ua>

№ 38 (1767)

П'ятниця, 20 вересня 2013 р.

Видавець з 31 грудня 1992 р.

Ціна договірна

ВИШИВАНКАМИ РОЗКВІТЛА ЄВПАТОРІЯ!

Шасне СУЛЕЙМАНОВА
(Молодіжний прес-центр «Золоті пера»)

Ні для кого не буде новиною, що Євпаторія вже давно перетворилася в одну з культурних столиць півострова. Масштабні й видовищні заходи стали візитівкою міста. От і минулі суботи з ініціативи української громади в Євпаторії було організовано святкове і яскраве дійство, присвячене одному з головних символів України, — «Мегамарш у вишиванках».

Обіцяна сонячна субота зіграла злий жарт, і замість присміх осінніх «оксамитових» променів учасників маршу очікувала дощова погода з калюжами, промоклими тротуарами й темно-сірими хмарами над головами. Але хіба справ-

жнього патріота злякаєш якоюсь негодою! Їй були протиставлені барвисті віночки з живих та штучних квітів, яскраве намисто, пояси і, зрозуміло, українські сорочки з вишитими древніми символами часів наших прабабусів і прадідів. Кожен малюнок особливий, кожна ниточка й кожний стібок візерунка відіграє свою роль. Непогожий день умить перетворився в святковий: барвисті костюми і, звичайно ж, ширі усмішки зробили свою справу — вся площа засяяла гарним настроєм, зазвучала дзвінкими українськими голосами.

Коли більша частина учасників зібралася, колона рушила міськими вулицями заздалегідь наміченим маршрутом. Звідусіль лунали мотиви всім відомих пісень: «Ти ж мене підманула», «Ой у вишневому саду...», «Реве та стогне Дніпро широкий...» та багатьох інших. Голоси доповнювали один одного, пісні змінювалися, емоції переповнювали, і в серці звучало: «Я люблю тебе, Україно!». (Продовження на 4-й стор.)

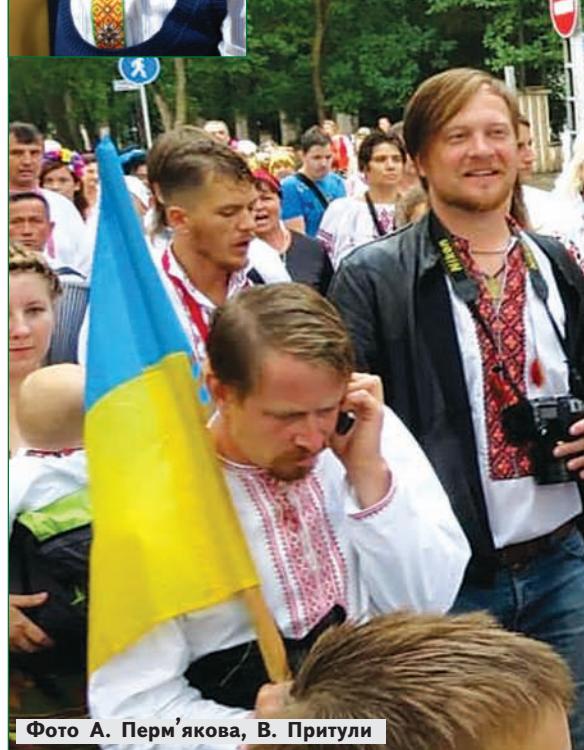

Фото А. Перм'якова, В. Притули

«ФОРУМ ВІДРОДЖУЄ І ПДТРИМУЄ НАШУ ЄВРОПЕЙСЬКІСТЬ...»

До щорічного Форуму видавців у Львові вже звикли. Вважають його супер львівським явищем, бо проводиться вже з 1994 року. Тому й чекають, як Різдва чи Великодня. Здається, все повторюється — з року в рік, за усталеною схемою... Проте відвідувачі Форуму не можуть не помічати деякого зростання рівня європейськості. Все частіше можна почути польську мову або, скажімо, німецьку. Цього разу тему екології Дунаю обговорювали виключно німецькою. На вітві Юрій Андрухович розмовляв з колегами цією мовою, але присутні могли почути переклад, одягнувши навушники. Потім хтось дав мені маленький плакат

зі статтею все того ж Юрія Андруховича «Добре, що є поляки». Кинув оком на початок статті: «...Польська література для мене починалася з музики — Грехута, Немен. Бо якщо ти раптово стаеш фаном Немена, то вже не можеш не зацікавитися Норвідом...». Ох, вже цей Юрій Андрухович... Донбас із Кримом готовий Росії віддати, а сам «фанатіє» від німецької та польської культури. Втім, сам Юрій колись переконував публіку, що його не так зрозуміли. Хай буде так. В усякому випадку, з Європою він нас знайомить інтенсивно. Сподіваюся, європейців з Україною також. Але не будемо все зводити до Андруховича та чималої групи львівських полонофілів. Бо ось вже якася молода дівчина дає мені запрошення.

Читаю: «Запрошення на презентацію книги «Флоренція, що квітне у віках» і трохи нижче: «Це перша спроба української громади Флоренції поділитися зі своїми родинами, друзями та всіма охочими старовинними скарбами батьківщини Відродження».

Помітила і високо оцінила Форум видавців російськомовна частина України. Приємно, що вже вишлов спецпроект газети «Кор-

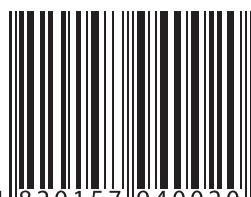
Брати Капранови і Айдер Еміров

респондент» — «Гід по форуму видавців во Львові» (самые интересные гости и мероприятия крупнейшего книжного события страны). Красномовними є такі рядки:

«В стране, где издается одна книга в год, в дело борьбы за популяризацию чтения многим верится не больше, чем в победную войну с вет-

ряными мельницами. Но только не Александре Коваль. 20 лет назад она задалась целью превратить родной Львов в книжную столицу Украины и преуспела... Основанная Коваль в 1994 году ярмарка Форум издателей превратилась в самое ожидаемое книголюбами событие года. В этом году на юбилейный Форум приедут 220 украинских и зарубежных издателей. (Продовження на 8-й стор.)

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України,
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка,
трудовий колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави редакція газети "Кримська світлиця" нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства "Просвіта"

"БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНИ"

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована
Міністерством юстиції
України
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 12042-913ПР
від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори.

Рукописи не рецензуються і не повертаються. Листування з читачами - на сторінках газети.

Матеріали для друку приймаються в електронному вигляді. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і редагувати мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора -
(067) 650-14-22
(050) 957-84-40

АДРЕСА РЕДАКЦІЙ:
95006, м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 5, 2-й пов., к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua
Друкарня: ТОВ «ВПК «Експрес-Поліграф» вул. Фрунзе, 47-б м. Київ, 04080
Тираж - 2000

ВИДАВЕЦЬ -
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»
Генеральний директор Олеся БІЛАШ
03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1, тел./факс (044) 498-23-65
Р/р 37128003000584 в УДКСУ у м. Київ МФО 820019 код ЄДРПОУ 16482679
E-mail:
vidavnictvo@gmail.com

«ДОЛЕНОСНОЮ» ДЛЯ УКРАЇНИ НАЗВАВ МИКОЛА АЗАРОВ УГОДУ З ЄС

Уряд України в середу схвалив проект угоди з Євросоюзом про асоціацію, яка передбачає створення зони вільної торгівлі. За словами Прем'єр-міністра України Миколи Азарова, угоди з ЄС буде стимулювати модернізацію українських підприємств.

«Перебудова вітчизняної економіки відкріє нові перспективи інтensифікації співробітництва з країнами Митного союзу та СНД. В угоді про асоціацію немає, і про це говориться також і в офіційній заяві Європейської комісії, жодного положення, яке б перешкодило нашим планам розширення співпраці з Митним союзом, країнами СНД та іншими партнерами за межами Євросоюзу», — сказав український прем'єр.

Україна розраховує в листопаді на саміт «Східного партнерства» у Вільнюсі під-

писати угоду про асоціацію з ЄС, частиною якої є положення про зону вільної торгівлі. Російська сторона заявила, що Митному союзу у разі підписання Україною та ЄС угоди про ЗВТ доведеться вжити захисних заходів. Росія побоюється, що після підписання цієї угоди з Україною до країн ІС можуть хлинути товари з Європи за нижчими цінами, що зауважить шкоди вітчизняним виробникам.

* * *

Підписання Угоди про асоціацію і зону вільної торгівлі з Європейським Союзом надасть Україні можливість розвиватися в соціальному та економічному напрямі таким чином, як очікує більшість населення України.

Як передає кореспондент УНІАН, про це заявив Прем'єр-міністр Микола Азаров,

на нашого Інтернет-ресурсу та соціальних мереж — це зручність користувачів, оперативне подання інформації та достовірність. Читачі нашого сайту та відвідувачі соціальнокомунікації мати можливість знаходити всю інформацію, що цікавить їх. Роботу з оновленням сайту та присутності в соцмережах буде продовжено», — йдеться у зверненні з цього приводу до кримчан голови Ради міністрів АРК Анатоля Могильова.

В заголовок винесено адресу державномовної версії сайту. Ласкав просимо до діалогу!

<http://www.ark.gov.ua/ua/>

З 16 вересня почав працювати оновлений офіційний сайт Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Сайт доступний чотирма мовами: українською, російською, кримськотатарською та англійською, повідомляє Управління інформаційної політики кримського уряду.

Окрім оновленої версії сайту, читачам пропонується відвідати офіційні сторінки Ради міністрів у соціальних мережах Facebook, Twitter, YouTube, Google+. «Головне завдан-

я — нашого Інтернет-ресурсу та соціальних мереж — це зручність користувачів, оперативне подання інформації та достовірність. Читачі нашого сайту та відвідувачі соціальнокомунікації мати можливість знаходити всю інформацію, що цікавить їх. Роботу з оновленням сайту та присутності в соцмережах буде продовжено», — йдеться у зверненні з цього приводу до кримчан голови Ради міністрів АРК Анатоля Могильова.

В заголовок винесено адресу державномовної версії сайту. Ласкав просимо до діалогу!

ОДНИМ ІЗ КОРІННИХ НАРОДІВ УКРАЇНИ

ВИМАГАЮТЬ ВИЗНАТИ ЇХ КРИМСЬКІ ТАТАРИ

Кримські татари хочуть, щоб уряд України прислухався до Декларації ООН про права корінних народів. Цей документ 13 вересня 2007 року ухвалила Генеральна асамблея Організації Об'єднаних Націй. Україна тоді утрималася від голосування, чим викликала розчарування серед кримських татар. Зараз представники кримськотатарської спільноти і далі наполягають на правовому визнанні кримських татар одним із корінних народів України і застосуванні норм цієї Декларації ООН щодо них.

Термін «корінні народи» кілька разів зустрічається у чинній Конституції України, однак його точного юридичного визначення досі немає. Офіційно не визначено і які етноси можна називати корінними народами України. На думку голови Меджлісу кримськотатарського народу Мустафи Джемілєва, саме через це 2007 року Україна не підтримала Декларацію ООН про права корінних народів, — зазначає Наталія Беліцер.

На думку експерта, неголосування української делегації за цей документ було помилкою, і зараз настав час її віправити, тим більше, що це знайде підтримку у міжнародного співтовариства.

Керівник Міжнародного відділу Меджлісу кримськотатарського народу Алі Хамзін теж сподівається, що офіційний Київ змінить свою

згідно з документом корінні народи мають право зберігати і змінювати свої особливі політичні та інші інститути.

Саме ці норми Декларації, на думку кримськотатарського активіста Недіма Халідові, і не сприямаються українською владою та суспільством. Адже, визнавши кримських татар корінним народом України, доведеться визнавати і його право на самовизначення, і право на його автономію, а Україна до цього не готова, вважає активіст.

Експерти звертають увагу на те, що згідно з нормами міжнародного права корінні народи — це народи, які проживають у багатоетнічних суспільствах незалежних країн і є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є дана країна, споконвіку, у період її завоювання чи колонізації або в період встановлення наявних державних кордонів.

Сьогодні поки що становище кримськотатарського народу ускладнилося, загострилося. Зараз ми бачимо складну ситуацію, яка навіть погрішила. Йде відкрита дискримінація кримськотатарського народу. І ми сьогодні бачимо, що у нас виток протистояння з владою ще попереџу, — заявив Алі Хамзін.

Декларація ООН про права корінних народів не лише захищає останніх від дискримінації та асиміляції, але й визнає їхнє право на самовизначення і реалізацію його через власну автономію та самоврядування. Крім того,

відкриваючи засідання Кабінету Міністрів.

«Зміни, які потягне за собою асоціація з Європейським Союзом, без перебільшення є доленосними для України. Сьогодні ми не ставимо на порядок денний членство України в ЄС, але з підписанням Угоди про асоціацію ми створюємо умови для послідовного руху на напрямі европейської якості життя», — сказав він.

За словами М. Азарова, Україна хоче приєднатися не просто до найбільшого торговельно-економічного партнера, але й до суспільства із сучасними стандартами демократії і прав людини.

«Наша держава зміниться докорінно, і когось це надіється, а когось непокоїть. Задання уряду полягає в тому, щоб ретельно і відповідально оцінити як плюси, так і ризики необхідних змін. Угода про асоціацію є для нас дорожньою картою тієї України, якою переважна більшість наших громадян хочуть її бачити», — сказав М. Азаров.

НІХТО НЕ ЗАБУТЬЙ, НІЩО НЕ ЗАБУТО!

16 вересня Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим Віктор Плакіда, голова Верховної Ради АРК Володимир Константинов, члени Президії і депутати кримського парламенту, представники уряду і керівництво Сімферопольської райдержадміністрації, ветерани і громадськість взяли участь в урочистому відкритті відремонтованого пам'ятника вісімнадцятьма партизанам, загиблим у 1944 році в бою поблизу с. Бешуй (Сімферопольський район), який вписаний в історію партизанського руху Криму як один із славетних прикладів перемоги над фашистськими загарбниками.

Вітаючи учасників заходу і віддаючи шану пам'яті загиблих, Постійний Представник Глави держави в АР Крим зазначив, що партизани зробили вагомий внесок у справу визволення Батьківщини у воєнні роки; їхній подвиг назавжди залишиться не лише на сторінках військової історії Криму, а й у серцях вічних нащадків.

Присутні поклали квіти і вшанували пам'ять герой хвилиною мовчання. Після урочистої частини силами військово-патріотичних організацій була відтворена історична реконструкція Бешуйського бою.

У КОКТЕБЕЛІ ВІДЗНАЧАЮТЬ 100-РІЧЧЯ ДОМУ МАКСИМІЛІАНА ВОЛОШИНА

17 вересня у Коктебелі розпочався «Волошинський вересень», присвячений 100-річчю Дому Максиміліана Волошина.

У заході «Планета Макс» збирало друзів, що дав старт цілій низці святкових подій, взяли участь Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим Віктор Плакіда, заступник голови кримського парламенту Григорій Йоффе, заступник голови Ради міністрів автономії Ольга Довідіна, члени піклувальної ради заповідника «Кімерія Волошина», численні гости.

Віктор Плакіда зазначив, що Волошинські дні в Криму — унікальна подія в культурному житті України, Росії, країн близького і дальнього зарубіжжя. Дім Волошина вже століття є духовним центром, який об'єднує представників різних творчих професій — початківців і аматорів, визнаних митців, лауреатів і заслужених діячів, які шанують бессмертну пам'ять Максиміліана Волошина, зберігають і примножують творчу спадщину і культурне надбання для майбутніх поколінь. З нагоди святкової дати у цей день в оновленому сквері Дому-музею відкрито скульптурний портрет М. Волошина, відбулася презентація ювілейної монети Національного банку України «Дім поета» та спецпогашення ювілейних поштових марок.

Симпозіум триватиме у Коктебелі до 28 вересня, цього року у його рамках — дискусіях і творчих зустрічах, майстер-класах і літературних читаннях (програмою передбачено понад 60 різноманітних заходів) візьмуть участь представники 27 країн світу.

ТЕЛЕКІНОФОРУМ ПІДБІВ ПІДСУМКИ

У Ялті завершився шістнадцятий конкурс-форум митців телекіноіндустрії «Разом».

П'ять днів у Ялті працювали творчі зустрічі, «круглі столи», майстер-класи — на цей час літній столиця стала територією, що об'єднала творчих людей у прагненні зміцнювати гуманітарні зв'язки, обмінюватися думками і набутим досвідом. Серед 350 творчих робіт, поданих конкурсантами з двадцяти держав світу, відбрано найкращі, найцікавіші та найяскравіші.

ЦЕ ПОКИ ЩО ПАМ'ЯТНИК ВЧИТЕЛЬСТВУ, А НЕ КРІПЛО...

Років 15 тому, коли «Кримська світлиця» обростала додатками, у мене була мрія, що з'явиться ще один — педагогічний, який об'єднає учнівство і вчителів, бо дозволить «метрам» глибше проникнути у світ дитини, що не завжди вдається з позиції «я — старший», а учням розширити свій світогляд і дізнатися про себе дещо з того, про що говорять за зачиненими дверима вчительської й, можливо, зробити дуже важливі висновки.

Та не судилося. Втім, я була по-справжньому зворушеня, коли мені до рук потрапило дещо схоже на плід моїх фантазій — журнал, заснований ще у 1925 році, «Педагогічне життя Криму», видання якого було відновлено у 2004 році. А викликаний він був на світ турботою про результати шкільного навчання і видавався при Інституті ундосканалення вчителів, що виник на вимогу часу в 1939 році, прийшовши на зміну курсам підвищення кваліфікації та вчительським конференціям.

Шкода, що я не побачила його у первозданному вигляді, та навіть нинішня тематика журналу, хоч і далека від того варіанту, який колись мислився мені, поряд з деяйні тяжким текстом для непідготовленої людини, має чимало родзинок та цікавих роздумів. Ось, наприклад, від чого застерігає доцент КІПУ А. Потапенков, маючи на увазі тих, хто бездумно готовий ринутись у «вікно в Європу». «Вони (вітчизняні вчені) вказують на негативні боки Болонської системи, такі, як послаблення гуманістичних ідеалів, вузький технократичний підхід до складних явищ громадського і державного життя, деградація високих моральних принципів, які сформувалися у народів Європи впродовж тривалого етапу їхнього розвитку». Автор повідомляє також про можливість втрати автохтонної культурної ідентичності, а ще — про ймовірність повтору всіх перипетій еволюції західного світу у відриві від власного коріння. У той же час вчений закликає застосовувати досвід Японії, яка не копіює все, що вважає для своєї нації неприйнятним.

Напрочуд патріотичною є стаття Л. Крамаренка «Громадянське виховання в системі сучасної української освіти», який зауважує: «Умова, без якої навіть неможливо уявити собі процес громадянського виховання, поля-

гає в наявності у самих вихователях глибокої переконаності, що питання національного виховання, розвитку національно орієнтованої свідомості є дуже потрібним завданням...». Автор статті наголошує також на моральності людини, що має бути складовою формування високого рівня громадянської культури. По суті, обидва науковці говорять про одне і те ж. Відповідну ідею можна сформувати, скориставшись словами зі статті кандидата педагогічних наук, доцента кафедри ТНУ Г. Дружиніної, написаної у співавторстві з доцентом І. Вибрик: «Система освіти і виховання, по-кликана виконувати соціальні замовлення суспільства, по суті, є консервативною. Вона відтворює модель суспільства, що її породило, тим самим закріплюючи його стабільність». Хоча, якщо вдуматися, йдеться про протилежні і аж ніяк не про патріотизм та високі моральні принципи. Науковці не тільки практично схвалюють соцзамовлення, але й виставляють його запорукою прогресу.

А ось цитата із наведеного ними дослідження: 40% опитаних планує здобути, а частина з них вже одержує другу вищу освіту. 87% характеризує наявність чітко вираженого стремління до матеріальної і духовної самостійності, незалежності. 32% з них мріє «в майбутньому ні в чому собі не відмовляти» і поповнити лави багатих людей; 54% опитаних хотіли б долучитися до середнього класу, 59% віддають перевагу приватному підприємництву; 18% бачать себе держслужбовцями і лише 5% віддали б перевагу індивідуальній творчій діяльності». Науковці доходять висновку: «Переважна більшість студентів готова до ринкових відносин». 47% з них повністю згодні зі словами М. Тетчер: «Немає вічних ворогів, немає вічних друзів, є вічні інтереси». А ще 42% поділяють думку Д. Моргана: «Чого не можна зробити за гроши, можна зробити за дуже велики гроши».

Далі у дослідженні студентами зауважується, що саме егоїсти живуть за нормальными людськими законами і «не прикриваються покриналами моральних кодексів», бо якщо людина діє не у власних інтересах, вона просто «психічно неповносправна». І лише 18% опитаних схильні до позицій альтруїзму.

Подальші розмірковування про формування з цього конгломерату якоїсь там «національної інтелігенції» виглядають притягнутими за вуха. Адже це саме ви, панове, сприяли тому, щоб молодь «перебудувалася», і добре знаєте, що кількість дипломів залежить не від сили потягу до знань (серед цих людей немає Ломоносових), а від їхнього сімейного бюджету. Адже усім відомо, що для одержання чергового диплома в навчальному закладі можна не з'являтися взагалі, переводячи оплату за навчання і виконавиам ваших контрольних робіт з допомогою сучасної техніки. Про одержані знання в цьому випадку говорити не доводиться.

Деякі з наших політиків, типу Олега Ляшка, регулярно фантазують про те, як до влади приайде молодь, — отоді й зживемо! Вона ж не зіпсована радянською мораллю, і тих, хто допомагатиме іншим, вважатиме за ненормальних!

До речі, ця література потрапила до моїх рук не випадково, а лише тому, що «альтрісті» із Верховної Ради Криму та уряду ще влітку, аби зекономити гроші, вирішили ліквідувати Кримський республіканський інститут післядипломної педагогічної освіти, вивільнившись від наукового потенціалу закладу, попри його 74-річну історію.

То що, наші нинішні вчителі — вже сама досконалість, бо їхні учні, хто забажає, дипломи собі все одно куплять, тож взагалі не потребують ні знань, ні виховання?

Чи, можливо, влада дійсно боїться, що з допомогою науковців молодь формуватиметься такою, що не дозволить пошивати себе в дурні? Адже і серед опитаних є 18% тих, кого не вдалося остаточно зіпсувати сучасними ідеалами!

У зв'язку з цим нова, скромна, з романтичним ім'ям та прізвищем міністр освіти Наталія Гончарова одразу стала публічною людиною. Не потрібен нам цей інститут. Вирішено, і крапка. Приблизно так вона заявила з телекрану. 74 роки був потрібним, і кошти на його утримання знаходилися й нібито ще не останній шматок хліба з'їли самі. Тим більше, що це інститут — справжній, а навкруги — непочатий край джерел для економії. Новоспеченні навчальні заклади повиростали, як гриби після дощу, і авторитет у них нульовий, і знання дають (якщо хтось має за мету таки їх «взяти») сумнівні. Та і взагалі вчительський інсти-

тут в Криму — лише один, й він — поза конкуренцією, аналогічні заклади є в кожній області України, і чомусь ніде нікому вони в очах не мулять. Тим більше, що вже не раз і не два говорилося: маємо перебір юристів, митників та представників інших професій, де «бабки» прямо з небападають, а ось посада вчителя — на четвертій сходинці знизу за свою престижністю, то дайте цим людям, які обрали свою не легку долю і які щоденно складають іспити перед своїми учнями, гідно оновляти бути улюбленими, адже вони не мають ні часу, ні можливості підвищувати свій рівень в сільських хатах-чitalнях!

Щоправда, влада планувала розкидати в майбутньому слухачів курсів по різних навчальних закладах, бо зовсім обійти закон було за надто. Та, як виявилось, ці штучно створені проблеми ректорів провідних ВНЗ Криму, що мали б «підстavити плече», не надихнули. Можливо, тому, що вони не побачили доцільноті в таких маніпуляціях. А тим часом працівники КРІППО вже одержали попередження про звільнення і, не дочікуючись фатального дня, звернулися до окружного адміністративного суду. Засідання відбулося 15 липня. Суд дійшов висновку, що ліквідація КРІППО могла б відбутися тільки після внесення певних змін до низки законів України. Зокрема, тому, що «Центр післядипломної педагогічної освіти» не встановлений Законом України «Про вищу освіту як заклад III або IV рівня акредитації», який має право здійснювати підвищення кваліфікації педагогів середньої школи».

У судових матеріалах роз'яснюється, що «Згідно з частиною 2 статті 135 Конституції України, рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і Законам України і приймаються відповідно до Конституції України, Законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів на їхніх виконання».

В документах також зазначається, що існує «Положення про республіканський (АРК), обласні та Кіївський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти», згідно з яким вони є державними вищими навчальними закладами III-IV рівня акредитації і складовою частиною загальної системи післядипломної освіти нашої держави. Викладачка розповідає про

премудрості своєї професії та всі ті парадокси, які потягне за собою ліквідація КРІППО.

Не хочеться думати, що люди «старого зразку», інтелігентні, ширі, прямі і чесні невдовзі відійдуть від активного життя. Бо у таких, як Тамара Романівна, навіть язик не повернеться запитати, чи може діяти психічно нормальна людина вспереч власній вигоді. Так само хочеться вірити і жінці на ім'я Наталія Гончарова, яке пов'язує нас зі спогадами про часи, коли честь вартувала крові. Адже життя сьогодні і без того дуже непросте. Щойно ми почули з високих трибун про більш реальні європейські перспективи, як у першаків навчальна програма вже має збагатитися двома додатковими іноземними мовами. І як це зробити не за рахунок рідної? Цим дуже стурбована завідувачка кафедри кримськотарської філології Мелек Алідінова. Її вхвилює і ситуація в ТНУ, де було вирішено формувати групи не з 11, а з 16 студентів, отже, під скороченням підпало одразу 6 кримськотарських фахівців. Та у кримських татар є Меджліс, якому все це болить, чого не скажеш про нас, українців.

Тож про ситуацію з україномовною освітою дізналася небагато і ще менше про те, чи «посунеться» державна ради іноземної гості. З часом все важче тримати руку на пульсі подій, бо для цього потрібна й інша рука з гарячою неспокійною кров'ю.

А українство Криму продовжує зазнавати втрат: вже ніколи братні організації не проведуть захід за адресою: вул. Пушкіна, 20, як це було два попередні десятиріччя, бо приміщення відійшло в інші руки. Зміна керівництва у Всеукраїнському інформаційно-культурному центрі надію на співпрацю з часом не робить більш реальною, а партії патріотичного спрямування виявляють свої теплі почуття здебільшого до Євросоюзу, та і чи лишилися вони взагалі? Не хотілося б розпрощатися ще і з освітньо-культурним центром — КРІППО, який після можливих переворотів втратить не лише свій статус, але й душу.

Кілька років тому біля приміщення КРІППО з'явився пам'ятник — вчителька, на вигляд повоєнних часів, разом зі своїми учнями. Цю скульптуру сприймаю не лише як символ наукового закладу, але і як оберіг, подібний хресту на ший: адже пережили війну, голод і репресії, не втративши своє людське обличчя, то хіба ж не здолаємо нинішньої смуті?

Тамара СОЛОВЕЙ

Тамара Білоус

Надія Баймуханова

кою освітою! Іноді вона приходить сама, це — коли її ображали, і не як людину, а як педагога-українista (до речі, російського походження). Вона була принциповою і невтомною, і це — у найважчі часи, коли чи не кожен другий мріяв стати громадянином іншої держави. Дивувалася, як вже немолода вчителька їздila по всьому Криму, і не одразу помітила, коли її не стало.

До речі, в КРІППО й сьогодні працюють ветерани.

Вони не боязкі, не аморфні, вражают внутрішньою інтелігентністю. Наприклад, Тамара Романівна Білоус, яка трудиться тут з 1987 року. І це — вже маючи досвід роботи завідувачки райвідділу, директора школи. Та і у цьому закладі до 2002 року вона обіймала посаду проректора. Викладачка розповідає про

Мелек Алідінова, Наталія Рашипіль, Антон Герасимов (зліва направо)

(Закінчення.
Поч. на 1-й стор.)
У марші взяли участь і маленькі дітки в українських вишиванках, костюмчиках, у крихітних віночках, молодь, люди старшого віку. А об'єднувала їх одна й вічна любов — до Батьківщини, до рідного краю. Колона вся майорила «жово-блакитним»: майже всі учасники свята під час ходи несли прапори України, хто маленькі, хто більші.

Поблизу пам'ятника Тарасу Шевченку, де проходив невеличкий ярмарок з українськими виробами, до колони приєднався міський голова Євпаторії Андрій Петрович Даниленко:

— Я вважаю, що така подія, як «Марш вишиванок», є важливою не тільки для міста, але й для всього Криму. Це чудовий приклад народної ініціативи. Люди самі захотіли організувати собі таке свято, і це в них непогано вийшло. Ми повинні усвідомлювати, що живемо в єдиній країні, і організація таких заходів зміцнює її й робить кращою. Сьогоднішній марш — це акт народного вияву, коли люди різних національностей і громад об'єдналися

заряди єдиної мети. І я хочу, щоб в нашій країні перестали казати Східна Україна або Західна. Хочу, щоб ми усі пишалися нашою рідною Вітчизною й говорили і на Західі, і на Сході, що ми — українці! — прокоментував «Мегамарш вишиванок» українською, зауважте, мовою ученій Андрій Петрович.

Учасники ходи поділилися своїми враженнями від побаченого.
Оксана:
— «Мегамарш вишиванок» — це патріотична й гарна акція! Дізнавшись, що в нас буде проходити такий захід, я не замислюючись вирішила брати у ньому участь. Колись давно в кожній укра-

їнській родині були вишиванки. В будні носили одногороду виду сорочки, на свята — більш ошатні. На мені сьогодні вишиванка мами, я бережу її. Сподіваюсь, що знайду тут своїх однодумців, і ми здорово, «від душі» поспілкуємося.

Броніслава:
— Завдяки таким спільним

ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Заступник міністра культури України Віктор Балюрко провів у Будинку Уряду брифінг на тему: «Заходи Уряду щодо збереження та розвитку культурної спадщини України».

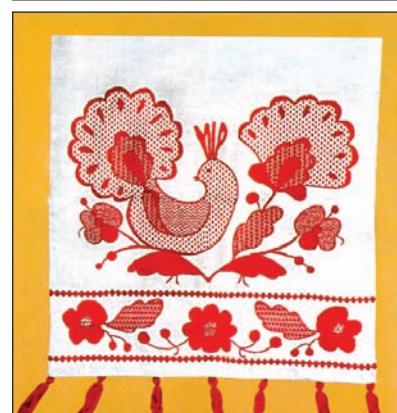
«На території України налічується понад 140 тисяч нерухомих пам'яток культурної спадщини, однак на окрему увагу заслуговують пам'ятки, внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Сьогодні налічується сім таких об'єктів», — зазував Віктор Балюрко. — Міністерство культури розробляє пропозиції щодо внесення змін до нормативного поля: у Законі України «Про охорону культурної спадщини» має з'явитися окремий розділ, присвячений пам'яткам ЮНЕСКО, також зазнають змін підзаконні акти».

Удосконалення потребує і бюджетне законодавство, яке не забезпечує достатнього та стабільного фінансування та не передбачає жодних пріоритетів. Так, доцільно здійснювати фінансування об'єктів, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, коштом загального фонду Державного бюджету України з внесенням окремого рядка до Закону України «Про Державний бюджет», що має знати своє відображення в Бюджетному Кодексі. Також слід розробити концепцію комплексного підходу до збалансованого фінансування заходів, спрямованих на збереження, утримання і використання об'єктів, яка передбачатиме застосування як бюджетних, так і позабюджетних коштів на основі системи щільних преференцій.

Крім цього, за словами Віктора Балюрка, існує потреба у створенні для кожного об'єкта всесвітньої спадщини свого органу управління та закріплення за Міністерством культури функції координатора з питань охорони об'єктів всесвітньої спадщини.

Заступник міністра повідомив, що Міністерство культури привертає увагу Уряду до питання щодо вирішення означених проблем у галузі збереження українських об'єктів культурної спадщини, занесених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Зокрема, його було порушено на нараді у Прем'єр-міністра України Миколи Азарова 9 вересня 2013 року.

«Визначення буферних зон та

ВИШІТИ СКАРБИ ВІРИ РОЙК

Видатна вишивальниця, заслужений майстер народної творчості, Герой України Віра Сергіївна Роік родом з Полтавщини, але її життєвий шлях пов'язаний і з Бершадчиною Вінницької області. По-новому відкрити це ім'я для подолян вдалося колишньому редактору районної газети «Бершадський край», заслуженому журналісту України Петру Маніленку, який зібрав матеріал про родовід жінки-легенди, чиї вироби зберігаються у музеях 44-х країн світу, і надрукував його в книзі «Добриден, Березівко!». Віру Сергіївну ще називають невісткою березівською, адже її чоловік Михайло Стратонович родом з цього села.

До речі, відома вишивальниця кілька разів побувала на Вінниччині. Зокрема, у 2006 році в обласному художньому музеї за сприяння Всеукраїнського інформаційно-культурного центру відбулася її персональна виставка «Український рушничок». Тож серед подолян є чимало шанувальників таланту мужньої жінки. На Бершадчині в районному краєзнавчому музеї і будинку дитячої творчості зібрано матеріали про життя і самобутню, неповторну творчість майстрині народної української вишивки. А місцевий самодіяльний композитор Сергій Дронь із Сумівки написав музику на слова теж місцевого поета, члена Національної спілки журналістів України Миколи Рудика із Михайлівки — пісня присвячена Віри Сергіївні.

Минулого року в Бершадському краєзнавчому музеї з ініціативи Петра Маніленка було презентовано виставку, присвячену В. С. Роік. На ній експонувалися портрет Віри Сергіївни, її сукня, одна з перших робіт майстрині — вишиваний рушник, два наперстки, якими вона працювала, книги та публікації про її творчість.

Варто сказати про те, що Петро Маніленко особисто знайомий з сином Віри Роік — Вадимом Михайловичем, який мешкає в Сімферополі. Нещодавно Петро Васильович отримав від нього бандероль з експоната-

ми для поповнення фондів районного краєзнавчого музею. Зокрема, журналіст передав працівникам музею книгу Віри Сергіївни «Мелодії на полотні. Спогади. Відгуки» (друге видання, доповнене) з дарчим підписом: «Бершадському краєзнавчому музею в дарунок від Державної організації «Всеукраїнський інформаційно-культурний центр» і родини Роік з відчутності за популяризацію творчості Героя України Віри Роік».

У книзі майстриня ділиться спогадами про своє творче, насичене багаттям подіями життя, в ній публікуються фотопроподукції її робіт, статті про неї та її вишивки, відгуки мистецтвознавців, художників, музезнавців, журналістів, учениць, друзів, майстрів вишивки і відвідувачів виставок про творчість Віри Сергіївни. Окремо вміщені списки персональних і групових виставок за її участі, перелік музеїв, які мають власності її вишивки. Перераховано також усі звання і нагороди майстрині, наведено основні дати (хронологію) її життя та творчості. Митці стверджують: Віра Сергіївна — жінка-легенда, український феномен, першорядний майстер української народної вишивки. Її вироби вирізняються чітким малюнком, лаконізмом кольору, емоційною виразністю і бездоганною технікою, вони пронизані історією та українською народною традицією. Загалом творчість В. С. Роік — вагоме мистецьке явище в Україні.

Окрім цієї книги музею було передано газетно-журналні публікації, відгуки про життя і творчість великої майстрині народно-прикладного мистецтва, ім'я якої золотими літерами викарбувано в італійському місті Барі, де покояться мощі Миколи Чудотворця, поряд з іменами Папи Римського Йоанна Павла II та Матері Терези.

Василь ВЕРБЕЦЬКИЙ
На фото: Герой України Віра Роік; її книга «Мелодії на полотні. Спогади. Відгуки»; вишивка майстрині «Голуб миру»

ТИ ВІЙНОЮ ОПАЛЕНА, КЕРЧ...

У далекому 1973 році Керчі було присвоєне почесне звання «Місто-герой». Найвищі нагороди держави — Орден Леніна і медаль «Золота Зірка» — приїхали вручати міністр оборони СРСР, маршал Радянського Союзу Андрій Гречко та перший секретар ЦК Компартії України Володимир Щербіцький. На той час таке визнання передбачало і підвищене фінансування, і нові робочі місця, і розбудову нових мікрорайонів...

Буває, переглядаєш старі кінострічки і розумієш всю відстань, яка відділяє нас від минулых часів. Незмінним є лише зміст, ціна і значення подвигу народу для нащадків. До речі, заслуги перед Батьківщиною, масовий геройзм, мужність і стійкість трудящих Керчі, воїнів Радянської Армії, Військово-Морського Флоту і авіації в роки Великої Вітчизняної були відзначенні не одразу, а через три десятки років після кривавої війни...

Керч пережила дві окупації і була фактично стерта з лиця землі. Після захоплення міста фашисти не щадили мирне населення. Розстріл у Багерівському рові під Керчю став одним із доказів їхніх злочинів на Ніорнберзькому процесі... У військову історію легендарною сторінкою увійшов нескороненого підземного гарнізону в Аджимушкайських каменоломнях, безсмертною славою оповили себе герой Керченсько-Ельтигенського десанту на вогняній землі. Остаточно Керч було звільнено в квітні 1944 року. Тоді з багатотисячного міста-трудівника залишилось в живих лише 30 мешканців, які зустріли визволителів...

Сьогодні сучасники з вдячністю бережуть світлу пам'ять про подвиг наших дідів. Днями з нагоди 40-річчя від дня присвоєння звання «Місто-Герой» у Керчі були вішановані святі і дорогі кожному місця бойової слави. Традиції, розмах, майстерні театралізовані постановки тут, у славетному місті металур-

гів, рибалок, суднобудівників і воїнів, завжди вражают.

В урочистостях взяли участь голови Ради міністрів АР Крим Анатолій Могильов, перший заступник Постійного Представника Президента України в Криму Володимир Дегтярьов, мер міста Олег Осадчий, представники громадськості, влади, ветерани, тисячі мешканців і гостей міста. Військовослужбовці Військово-Морських Сил, Повітряних Сил, Сухопутних військ, прикордонники стояли у почесяні варти біля Пантеону Слави, несли вінки і квіти. Під командуванням начальника Керченського гарнізону підполковника Олександра Саєнка пройшов парад військ.

Під гучні оплески виступили молодіжні творчі колективи міста. Діти вшанували ветеранів квітами і власними художніми виробами. Радісні усмішки на обличчях глядачів викликали емоційні попурри і дефіле військового оркестру 36-ої окремої бригади берегової оборони Військово-Морських Сил України під керівництвом заслуженого працівника культури АР Крим майора Олексія Рябчука.

В наступну мить над площею запала тиша — лише метроном відраховував секунди. Стояли мовчаки, схиливши голови і знамена, вшановували світлу пам'ять полеглих...

Настав час і для масштабної військово-історичної реконструкції «Ти війною опалена, Керч». На горі Мітрідат, як і сімдесят років тому, стріляли радянські «сорокоп'ятки», лунали вибухи, горіла німецька техніка, воїни в польовій формі під оплески глядачів вивозяли місто над двома морями.

У Керчі така реконструкція проходить вже вдруге. У травні минулого року матроси, сержанти та офіцери підтримали перше військово-історичне свято біля Аджимушкайських каменоломень. У ба-

гатьох сім'ях воювали діди-прадіди, є цілі військові династії. Ось так ми передаємо пам'ять про геройчне минуле нашим дітям. І це — наш обов'язок, — підкреслив заступник начальника гарнізону з виховної роботи капітан Олексій Нікіфоров...

Раптовий дощик потрохи стихав, молоді юнаки, дівчата, сивочолі холовікі в радянській і німецькій формі воєнних років збиралися докупи. Ось усміхається Юрій Доценко з Кривого Рогу, поруч — стомлений, але задоволений Володимир Карташ з Кременчука, трохи далі Євген Забояркін з Дніпропетровська... Загалом — 11 військово-історичних клубів та понад 200 представників із Севастополя, Сімферополя, Алупки, Керчі та інших міст.

Встигаю перекинутися словом з Андрієм з Євпаторії:

— Як настрій, які враження?

— Іду в бій, як наші діди воювали. Тут, на висоті пташиного польоту, біля дотів із укріплень 1943 року, відчуття такі, що як і в житті — відступати не маєш права...

Попереду на хлопців чекає далека дорога додому. Але ж як солдату без нагороди!?

— Орли, шикуйсь! — скомандував капітан Нікіфоров, і разом з представником управління культури міста-героя Ельмірою Куртмеметовою від імені міського голови вручив учасникам свята пам'ятні знаки «40 років з дня присвоєння місту Керчі звання «Місто-Герой».

До воїнів підходили діти та глядачі, дякували за свято та фотографувалися на згадку. А ввечері древній Мітрідат спалахнув тисячами святкових вогнів на честь подвигу наших захисників, які віддали своє життя за наше щасливе мирне сьогодення.

Руслан СЕМЕНЮК

Фото автора

СЛАВА СИНАМ УКРАЇНИ!

Військово-патріотичний захід «Слава синам України», присвячений подальшій участі фрегата «Гетьман Сагайдачний» у багатонаціональних операціях з протидією піратству на морі «Океанський щит» та «Аталанта», спільно провели у Севастополі Військово-Морські Сили Збройних Сил України і Донецька обласна державна адміністрація.

Захід розпочався на території командування ВМС ЗС України покладанням квітів до пам'ятника Т. Г. Шевченку тимчасово виконуючим обов'язки командувача ВМС ЗС України віце-адміралом Сергієм Єлісеєвим і головою Донецької обласної державної адміністрації Андрієм Шишацьким.

Під час офіційної зустрічі ТВО командувача ВМС ЗС України, командирів підшефних військових частин та кораблів з делегацією Донецької ОДА обговорені пи-

тання розвитку і вдосконалення шефських зв'язків між підрозділами флоту і регіоном.

— Та робота, яку ми спільно проводимо протягом останніх 15 років, має відчутні результати, — зазначив віце-адмірал Сергій Єлісеєв.

— Традиційно, а головне,

ефективною з точки зору військово-патріотичного виховання молоді стала акція «Діти

Донеччини морякам Військово-Морських Сил України», під час якої юнаки і дівчата регіону знайомляться з флотом і визначними історичними місцями Севастополя, — додав він. Наголосивши на тому, що на сьогодні більша частина підшефних Донецької області організацій — це кораблі і судна, ТВО командувача ВМС ЗС України також повідомив, що за останні роки обсяг матеріальної допомоги флоту з боку Донецької області склав близько 3,5 млн. грн. А це, за його словами, суттєво допомагає силам флоту виконувати завдання у Чорному і Середземному морях, сприяє якісній підготовці фрегата «Гетьман Сагайдачний» до далекого походу.

Своєю чергою, голова Донецької ОДА Андрій Шишацький під час спілкування з пресою зазначив, що метою

візиту делегації у місто-герой Севастополь і безпосередньо на український флот є спільне проведення військово-патріотичної акції «Слава Синам України», поглиблена шефських стосунків.

— Ми будемо продовжувати і розвивати взаємодію, наше дружнє спілкування, — наголосив голова ОДА.

Сторонні обопільно підкresлили, що шефська співпраця є дуже важливою як для Військово-Морських Сил

України, так і для області, і висловили переконання у необхідності її подальшого розвитку.

Під час акції відбулось покладання квітів до пам'ятника Гетьману П. Сагайдачному, зустріч з ветеранами війни і військової служби біля алеї «Міста-герой», покладання спільно з керівниками Севастопольської міської державної адміністрації і Севастопольської міської ради, ветеранською громадськістю вінка і квітів до Меморіалу геройчним захисникам Севастополя у 1941-1942 роках, до пам'ятника адміралу Нахімову. Крім того, учасники заходу на внутрішньому рейді Севастопольської бухти здійснили ритуал покладання вінка на воду на знак вішанування пам'яті загиблих у роки війни.

Під час зустрічей на борту фрегата «Гетьман Сагайдачний» військові моряки і шефи з Донеччини обговорили стан і перспективи шефської співпраці. голова Донецької ОДА

Андрій Шишацький підяяв екіпажу за теплий прийом і надійний захист Вітчизни з морського напрямку. Він, зокрема, додав, що донеччани, зі свого боку, забезпечують енергетичну безпеку держави. А. Шишацький також залишив запис у книзі почесних гостей, побажав морякам успішного вирішення завдання далекого походу.

Цього ж дня Донеччина доставила на фрегат у рамках шефських зв'язків господарчі товари, продукти харчування, канцелярські приладдя тощо.

До складу делегації Донецької ОДА також входили координатор шефської співпраці між ВМС ЗС України і Донецькою областю Валентина Яхонтова, представники керівництва ТОВ «ДТЕК Добропіллявугілля».

Начальник прес-центру — прес-секретар командування ВМС ЗС України капітан 1 рангу Олег ЧУБУК

ОТОЧЕННЯ ШЕВЧЕНКА

Енгельгардт Софія Григорівна (1804-1875) — баронеса, поміщиця Тараса Шевченка; петербурзька знайома поета Олександра Пушкіна (1799-1837). Належала до прибалтійської гілки роду Енгельгардтів. Дочка Килини Степанівни Гладкової й генерал-майора барона Готхарда-Герхарда Енгельгардта (1759-1834), учасника воєнних кампаній кінця XVIII — початку XIX століття.

Дружина Павла, Софія Григорівна, жінка, за свідченням сучасників, «високого розумового й естетичного розвитку», народилася в родині військового, здобула хорошу приватну освіту, добре грава на фортепіано, співала. Баронеса походила з прибалтійської гілки роду Енгельгардтів, виховувалася в родині з «масонськими поглядами». Софія була донькою генерал-майора барона Готхарда-Герхарда (в російській транскрипції — Григорія Григоровича) Енгельгардта (1759-1834), учасника воєнних кампаній кінця XVIII — початку XIX століття, героя Вітчизняної війни 1812 року, портрет якого серед 332 воєначальників, виконаних пензлем англійця Джорджа Ду (1781-1829), висить у Військовій галереї Зимового палацу Санкт-Петербурга. Генерал Готхард-Герхард був освіченою людиною свого часу, він «читав твори Руссо й Вольтера». Софіїна мати — Килина Степанівна Гладкова, імовірно, з Полтавщини, з роду козового отамана задунайських запорожців Йосипа Гладкого (1789-1866).

Отже, батько Софії — Григорій Енгельгардт «через численні рани» пішов у відставку та тихо-мирно мешкав у своєму маєтку в Білорусі й радів, коли в гості приїздила донька із зятем і внуками. А народився генерал в Альт-Борні (Курляндія). Це, якщо напрямки від родинного села Кустовичів, буде з тридцять верст на схід від латвійського містечка Даугавпілса, селище розташоване на тихоплінній річці Даугава. В історичному відношенні територія являє собою південно-східну окраїну Курляндського герцогства, яке ввійшло до складу Російської імперії 1795 року.

Незважаючи на те, що Григорій Григорович, як військовий, майже все життя провів далеко від рідних місць, а на схилі віку оселився на Кобринщині, очевидно, він не втрачав звязку з родичами, яких селив на постійне проживання неподалік маєтку. Скажімо, за родоводом Енгельгардтів, складеною в Курляндії й датовану 8 грудня 1826 року, з'ясовано, що два з трьох рідних братів батька Софії Григорівні — Олександр й Адам — мешкали у своїх маєтках неподалік, у Курляндії. В Альт-Борні залишилася спадкоємниця роду Олександра Енгельгардта (1760-1822). Важливо й те, що в родоводі було вже записано про шлюб Софії й Павла Енгельгардтів у січні 1825 року. Це свідчить, що Шевченкові Енгельгардти підтримували постійний родинний зв'язок із курляндськими Енгельгардтами.

У справі виїзду п'ятнадцятирічного Тараса Шевченка за межі Вільшані до Вільно ініціатором могла стати Софія Енгельгардт, а вже в місті брала з собою «придворного мальяра Тараса» на бали, на службу в костелі й у мандри салонами — далеко від України, в літовській столиці Софія Григорівна Енгельгардт залишалася великою вітальнюю красунею. Про це свідчить хоч би ось такий життєвий факт: 9 листопада 1829 року Софія народжую сина Миколку, а вже в грудні, як посвідчив Шевченко в «Автобіографії», «...пан и пани уехали в ресурсы (дворянське собрание) на

Невідомий художник. Портрет баронеси Софії Енгельгардт у бальному вбранні

них письменників, зокрема польських і французьких, класика, в панських покоях Тарас уперше побачив кращі книжки відомих поетів і письменників різними мовами. Тарас Шевченко міг користуватися зображеннями за дозволом і порадою Софії Григорівні в час, коли Павло Енгельгардт був на службі. Про захоплення юного Тараса книжками, бажання якомога більше читати й «звідти щось змальовувати» писав і письменник історик, Тарасів товариш Пантелеймон Куліш (1819-1897): «Не було книжки живої і животворящої, щоб йому в руки не попала та й лежала в нього не прочитана. Пушкіна він знав напам'ять, а Шекспіра возив з собою, куди б не йшов» (Куліш П. Твори у 2-х т. — Т. 2. — К., 1989. — С. 541).

Польський історик Броніслав Залеський (1820-1880) розповідає у спогадах, що «Шевченко говорив добре по-польськи; Міцкевича, Богдана Залеського, а почасти й Красінського не одну річ умів напам'ять» (Спогади про Тараса Шевченка. — К.: Дніпро, 1982. — С. 250).

Професор Павло Зайцев (1886-1965) у брошурі «Шевченко і поляки» зазначив, що Тарас Григорович мав сталі зв'язки з поляками, очевидно, тому й навчився їхньої мови ще в юнацтві, в покоях Софії Енгельгардт. I

сладко с тобою мне быть», де є такі рядки:

Как сладко с тобою мне быть
И молча душой погружаются
В лазурные очи твои.
Все пылкость, все страсти души
Так сильно они выражают,
Как слово не выразит их.
И сердце трепещет невольно
При виде тебя!

(Глинка М. Записки // Літературні прописання і переписка. — М., 1973. — Т. 1. — С. 300).

В одному з листів Михайло Глинка навіть змушений поскаржитися: «...від Софії Григорівні Енгельгардт мені доводиться зазнавати збитків через співи — ніяк позбутися не можна, — тому я бачуся з кузиною рідше, ніж слід було б» (Там же. — С. 280). М. Глинка, як товариш брата Павла Василя Енгельгардта (1828-1915), бував частим гостем у петербурзькому домі на Моховій, охоче грав, співав, очевидно, його не тільки вабив до себе затишок родовідного дерева, але й надихала краса господині дому, її гостинна й душевність.

А ще ми на власні очі бачимо красуню Софію саме в бальному вбранні — репродук-

СОФІЯ ЕНГЕЛЬГАРДТ

бал», де на одному з розважальних вечорів красиві очі пані Енгельгардт блищають дужче від брилянтів її багатої діадеми — це була найчарівніша жінка (Див.: Шевченко Т. ПЗТ у 12-ти т. — Т. 5. — К., 2003. — С. 192).

Софія Григорівна безпосередньо впливала на культурний розвиток Шевченка, допомагаючи козацям вивчати мови, слухати музику й «барські разговори» — в Енгельгардтів були гостями як в Литві, так і в Санкт-Петербурзі найвідоміші діячі мистецтва, вченій військові. У тогочасному вищому світі ще спілкувались французькою. Енгельгардти навіть тримали гувернантку-француженку, яка вчила їхніх дітей манерам та мові, пані дозволила інколи давати загальні уроки французької мови й Тарасу Шевченку. Недаремно ж згодом театральний критик Олександр Елькан (1802-1868) напише, що Тарас вільно спілкувався французькою мовою, а Шевченко — про те, що він використовував свою знайомство з молдаванином Олександром Львовичем, перекладачем Головного управління шляхів, так: «Странное явление этот Элкан. Нет языка, на котором бы он не говорил» (Шевченко Т. ПЗТ у 12-ти т. — Т. 4. — К., 2003. — С. 172).

Т. Шевченко потрапив до покоїв баронеси чотирнадцятирічним, а залишив, коли вже мав двадцять чотири роки. Чи не гра й спів Софії Григорівні, якими насолоджувався молодий Тарас, відгукувався в його повісті «Варнак», а стосунки героя з «планною Магдаленою» — душевним ставленням юнака до пані, коли: «...она просиживала до полуночи за фортепіано, вариюючи чудніє создания Бетховена... Я, бывало, сижу в уголку, не пошевелнувшись: сижу и слушаю, слушаю и заплачу, сам не знаю отчего. Музыку я полюбил страстью, и этой любовью я обязан панне Магдалене» (Шевченко Т. ПЗТ у 12-ти т. — Т. 3. — К., 2003. — С. 131).

Як у Вільшані, так і у Вільню та столиці Енгельгардти володіли великою бібліотекою, де були поточні видання російських і зарубіж-

Д. Доу. Григорій Енгельгардт — батько Софії

Невідомий художник.
Портрет Софії Енгельгардт

не можна недооцінювати того, що польська мова була для Тараса «широкими дверима» до світу західної літератури. А знання французької мови у Шевченка, мабуть, було таке, що хлопчина читав французькі твори в оригіналі. Так, в автобіографічній повісті «Художник» Тарас Шевченко з допомогою Демського читав французькою «Брата Якова» романіста й драматурга Поль де Кока (1793-1871). Український літературознавець, академік Олександр Білецький (1884-1961) стверджує, що «Кларіссу» англійського романіста Семюеля Річардсона (1689-1761) Шевченко прочитав у перекладі французького письменника Жуль Верна (1828-1905). На підставі повістей і Шевченкового «Журналу» літературознавець Олександр Білецький подав перелік прізвищ із творів, які Тарас Григорович прочитав і згадує у своїх роботах: «З античних авторів у нього вийшов би Гомер, пісні якого Шевченко порівняє з епосом дум, віддаючи цьому останньому перевагу; Геродот, Плутарх, Верглій («Георгії»), Гораций, Овідій, Тіт Лівій, а також різні латинські й грецькі письменники християнської епохи. З письменників нової ери Європи увійшли б з італійських — Данте, Петrarка, Бокаччо, Аристотель, Тассо, а з англійців — Шекспір, Дефо, Річардсон, Годсміт, Оссіян, Гіббон, Бернс, Байрон, Вальтер Скотт, Діккенс; з німців — Гете, Шіллер, Коцебу; з французів — Вольтер, Шатобріан, Беранже, Барб'є, Дюма-батько, Ежен Сю (якого він критикував); Бальзак, твори Гюго, які були на той час перекладені російською мовою й здобували популярність, були відомі Шевченку, а також твори Лямартіна, Жорж Санд, яку вже читав російський читач, «Мої таємниці» Селівіо Пелліко, італійського патріота, що були перекладені російською мовою в 1836 році й спровали велике враження на російську інтелігенцію, напевно, були предметом Шевченкового зацікавлення» (Білецький О. Шевченко і західноєвропейські літератури // Білецький О. Зібрання праць у 5-ти т. — Т. 2. — К., 1965. — С. 265).

Після переїзду до Санкт-Петербурга Софія Енгельгардт завела знайомство з багатьма визначними діячами російського мистецтва й літератури, її дружбою дорожив Михайло Глинка (1804-1857), композитор присвятив баронесі романс на слова Петра Риндіна «Как

цію її портрета було опубліковано письменником Михайлом Енгельгардтом (1861-1915) як ілюстрацію до розвідки «Давні епізоди» в петербурзькому журналі «Історический вестник» за травень 1911 року. Понад усе з мистецтва Софія Григорівна любила музику, слід наголосити на її захопленні співами (принаймні у виконанні інших). На доказ цього наведемо такі свідчення: по-перше, як згадував Василь Енгельгардт, він, маючи в дитинстві «контральто», за бажанням матері співав на криласі в церкві сліпих на Літейній вулиці, де в будинку Щербакова мешкали Енгельгардти. Нарешті, через багато років Василь Павлович напише, що його племінник «Володимир бачив у кімнатах матінки, Софії Енгельгардт, деякі її меблі... Бачив і рояль горіхового дерева, під акомпанемент якого не раз співав знаменитий Тамбурін» (Непокупний А. Балтійські зорі Тараса // У Вільні,городі преславнім. — К., 1985. — С. 238). Ймовірно, Софія Григорівна була знайома й з італійським співаком Антоніо Тамбуріні (1800-1876), драматичним баритоном якого захоплювалися в багатьох країнах, зокрема, як в Російській імперії...

Упродовж десяти років сімейного життя Софія Енгельгардт стала матір'ю сімох дітей, як, до речі, і її мати, — однієї дочки й шістьох синів. Про зовнішність Софії Григорівни знаємо не так і мало, ще й, окрім того, можемо уявити з фотографій, які збереглися, однак варто додати кілька її словесних портретів, що їх на хайлі життя відбив у листуванні її син, Василь Павлович Енгельгардт. Наведемо словесні краплини, видобуті й мовознавцем і перекладачем Анатолієм Непокупним (1932-2006), які він знайшов у листах Васілія Енгельгардта за 1909-1911 роки: «Оригінали портретів прекрасно написані. Батьки зовсім молоді. Маті — красуня рідкісна»; «Портрети чудесні. Не можу намагуватися красунею-матінкою»; «Матінку добре пам'ятаю як красуню! Вона була крашою за всі її портрети. В альбомі батька записано: Sophie ou la mort!» (французькою — «Софі або смерть!»); «У матінки очі були чудового голубого колору. Вона і в 40 років була ще дуже гарна» (Непокупний А. Балтійські зорі Тараса // У Вільні,городі преславнім. — К., 1985. — С. 232-246).

(Закінчення на 7-й стор.)

Картини та книги у квартирі Енгельгардтів, які оточували й формували Тараса Шевченка

В іконографії Енгельгардтів портрети Софії Григорівни викликають чи не найбільшу зацікавленість. Першим відомим портретом дружини Павла Енгельгардта є мініатюра, де Софія Григорівна зображенена з відкинуту вуаллю й фрагментом міртового вінка з двома квітками в зачісці — портрет оправлений в металеву рамку. Судячи з листів Василя Енгельгардта до приятеля, астронома Дмитра Дуб'яго (1849-1918), це зображення зберігалося у вдові його брата, Миколи Павловича. Фото надіслано дрезденському астрономові. Ось як оцінив «фамільну мініатюру» старший син Енгельгардтів: «Портрет, надісланий Барятинською (княгиня Барятинська — сестра братової вдови Є. М. Енгельгардт), — безсумнівно, портрет моєї матері, але дуже мало схожий, особливо щодо виразу: її чудові голубі очі, її зачіска в першій молодості. Подібності з дружиною Миколи Павловича немає анійменшої; таке вбрання, як на портреті, носили в той час, коли дружини брата ще не було на світі. Та й Барятинська не віддала б портрета своєї сестри». Отже, не без вагання син Софії Григорівни прийняв образ неенької на мініатюрі. Порівняймо його першу реакцію на одержання сімейної реліквії: «Якщо жіночий портрет повинен зображувати матір, то він не схожий».

Справді, як свідчить фотографія «сімейної кімнати» в дрезденському будинку Василя Енгельгардта, під нижнім лівим кутом портрета Софії Енгельгардт у бальному вбранні була розташована на стіні фотокопія обговорюваної мініатюри. У живописі мініатюрами називають портретні зображення невеликого формату, виконані гуашшю або аквареллю на картоні, папері, пергаменті, слоновій кістці, а також олійними фарбами — на металі або керамічними фарбами на порцеляні, емалями — на металевій пластівці. Мініатюрні мальовничі портрети вставлялися в табакерки, годинники, медальйони й брошки. Цей мистецький жанр сполучає лірізм і особливо інтимність — мініатюрні портрети замовлялися в пам'ять про близьких людей, з завданнями декоративними.

Як відомо, мініатюрні портрети були характерними й популярними для інтер'єру дворянських будинків другої половини XIX століття. У Російській імперії були поширені емалеві мініатюри, а зображення імператорів й імператриць виконували роль нагородних царських знаків. Мініатюрний портрет набув камерного характеру, стаючи сімейною реліквією, що передавалася від покоління до покоління. Мініатюри прикрашали стіни кабінетів та віталень, стояли на камінах, бюро, туалетних столиках, хоча більшості з них не вживали глибоке розкриття характеру своїх моделей.

Очевидно, наведена інформація про мініатюру повністю може бути адресована й до мініатюрного портрета Софії Енгельгардт. Рисунок, напевно, був «виставлений» вдома у Павла Енгельгардта в 1833 р. і «Голова жінки» (1834), особливо остання, імітують мініатюри на фарфорі або на слоновій кістці, образно так подібні до Софії Григорівни...

Знайомство Шевченка як художника-попечатківця з творами, що представляли собою жанр портретної мініатюри, тепер, можна сказати, «документується» найранішим відомим нам зображенням Софії Енгельгардт — можливо, це захоплення й вдячність цій жінці, яка опікувалася ним як маті.

Віктор ЖАДЬКО,
письменник, публіцист

(Портрет Софії Енгельгардт використані із книги Анатолія Непокупного «Балтійські зорі Тараса // У Вільні, городі преславнім»)

Невідомий художник.
Портрет Софії Енгельгардт в інтер'єрі

ОБНІМІТЕСЬ, БРАТИ МОЇ...

(Закінчення. Поч. у № 37)

Справді подвижницьку роботу здійснив поет Юнус Кандим. Йому належать переклади великих ліро-епічних творів, які відзначаються широтою узагальненiem, осмисленням пекучих проблем суспільно-політичного життя, багатством і неповторною яскравістю художньої форми. Це поема «Кавказ» та послання «І мертвим, і живим...».

Поема «Кавказ», як і поема «Сон», є класичним взірцем політичної поезії Т. Шевченка, його могутньої по спалаху гніву сатири, скерованої проти російського самодержавства з його колоніаторською політикою, загарбницькими війнами. Кілька десятиріч'я тривала війна проти народів Кавказу. Тисячі людських жертв забрала вона. В поетичній уяві Шевченка-гуманіста Кавказ постає краєм, де гори «засіяні горем, кровію політи». Вирине у його пам'яті і міфічний образ Прометея, пов'язаний з Кавказом. Титан-богоборець викрав у Зевса вогонь, щоб врятувати людство від холоду, темряви, за що був прикутий до кавказької скелі на вічні муки. У Шевченка Прометей — уособлення нездоланності, незнщеності народу, його поривання до свободи.

Царська Росія — це цитадель соціального і національного гноблення. Відомо, що царські міністри мові усіх «інородців» (не росіян) називали «собачими наречіями». До «інородців» відносилися і кримські татари, і українці. В зловісному мороці, в заціпленіному мовчанні бачив поет пригноблені і безправні народи всієї Росії:

*A тором! А люд... Шо її лічить!
Од молдаванина до фіна
На всіх язиках все мовчить.
Бо благоденствує.*

Колоніальною бойнею оберталося це «благоденstvje», як показав Шевченко, для народів Кавказу. Поет розвінчує загарбницькі цілі царизму, що рядилися в ігри дарування свободи.

Луна саркастично удливий голос Шевченка про ту «цивілізаторську» роль царизму, яка полягала в тому, щоб навчити горців «почому хліб і сіль почім», «як і тюрем муротовати, кайдани кувати, як їх носити», «як плести кнуту уздувати». Нехай подумають горці і над тим, чому вони «платить за сонце не повинні?».

Вперше поема була опублікована у збірці «Нові стихотворення Пушкіна і Шевченка, запрещені в Росії», виданій у Лейпцигу 1859 року. Тарас Шевченко присвятив цей твір своєму широму другові художникові Якову де Бальмену, який ілюстрував збірку «Вірші Т. Шевченка» (1844). Звістка про те, що офіцер Яків де Бальмен загинув у поході на Кавказі, обізвалася гірким болем у душі Т. Шевченка. В посвяти-епізоді читаемо:

*I тебе загнали, мій друге єдиний,
Мій Якове добрій! Не за Україну,
А за її ката довелось пролить
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З Московської чаїї московську отруту.*

Боротьба народів Кавказу за свою свободу проти російського самодержавства виражена в поемі, на думку Івана Франка, не виключно з становища українства, «а на ширшій, можна сказати, загальнолюдській основі. Всяка боротьба за волю, всяке змагання проти «темного царства» знаходить прихильника в нашім поеті. «Кавказ» се огнища інвективи (різкий викривальний виступ — О. Г.) проти «темного царства» зі становища загальнолюдського, се, може, найкраще свідоцтво могутнього, всеобіймаючого, широколюдського почуття нашого поета».

Великих творчих зусиль вимагало від перекладача «Послання мертвим і живим...». Цей глибоко патріотичний твір, у якому зійшлися гострі соціальні і політичні проблеми, вражає багатством новаторських винаходів геніального майстра поезії. І побудова послання, і його ритмомелодика, тропи, поетичний синтаксис, і багатоща інтонаційна гама та оригінальне поєднання лірізму з елементами сатири — все це необхідно було відтворити в перекладі. Перекладач успішно впорався з поставленим завданням.

Перша грань цього твору — лірична сповідальна стихія. Вона дає підстави дослідникам говорити про нього як про ліричний монолог. Справді, перед читачем відкривається широкий діапазон ліричних перевтілень ліричного героя-оповідача, душа якого повна страждань, навіяних мученицькою долею рідної землі, рідного народу.

На самому початку послання застаемо ліричного героя в стані плачу. Причиною гірких його сліз стала жахлива дійсність, де «кайданами міняються, правою торгують», де «людей запрягають в тяжкі ярма», «орють лихом, лихом засівають». Драматизм перевживань ліричного героя переростає в обу-

рення і в гнівний осуд винуватців народного горя, яких поет називає «недолюдками», «дітьми юродивими». Сповідальний задушевний лірізм переходить в ницівний сарказм. Шевченко створив сатиричний образ українського панства з його лжепатріотизмом, брехливістю, удаваним народолюбством. Балакуни про «братьство братнє» далі слів не йшли, а залишалися жорстокими гнобителями, підніжками царизму. Поет відверто, прямо заявляє душителям народу, що їх жде неминуча розправа з nedolelenih:

*Схаменіться! будьте люде,
Бо лихо вам буде.*

Розкуються незабаром

Заковані люде,

Настане суд, заговорять

І Дніпро, і гори!

І потече сторіками

Кров у сине море

Дітей ваших...

Шевченко викриває сліпі схилення панів-лібералів, кріпосників перед іноzemцями, нехтування українською культурою, мовою народу. Чи не пора землячкам «не дурити себе» і людей, та не чекати, поки «німець вуздуватий», що вже «на Січі картопельку садить», «історію нашу нам розкаже?». Адже «в своїй хаті своя правда, і сила, і воля». Але Шевченко далекий від національної обмеженості. Він заповідає:

*Учитеся, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

Твір «І мертвим, і живим...» відіграв свою роль у піднесенні національної свідомості українського народу, у збудженні його прагнення до соціального і національного визволення.

Юнус Кандим переклав і ліричний вірш «Розрита могила», де поет намагався відповісти на запитання — чому Україна стала «великою руїною» і чому вона не раз перетворювалася в колонію.

«Читаючи Шевченка, — пише Юнус Кандим, — близько доторкається з радощами і болем не тільки самого поета, але й кожного українця. Не тільки українця, а й кожного татарина. Усмішка на обличчі і біль у серці не можуть бути українськими чи кримськотатарськими. Почитайте Шевченка і він переконаетесь в цьому».

Т. Шевченко — ліричний філософ, узагальнюючий образ якого постає з лірики, ліро-епічних творів. Поет вражає мудрістю, самобутністю роздумів над вічними загальнолюдськими проблемами життя, даючи їм неповторне індивідуалізоване естетичне осягнення. Впадає в око звернення Т. Шевченка до афористики, котра ішов з давнини увійшла до філософської лірики. «Все йде, все минає — і краю немає. Куди ж воно ділиться? відкіля взялось?»; «Не вмирає душа наша, не вмирає воля»; «Діла добрих оновляться, діла злих загинуть»; «А дні летять, несуть все добре за собою, уже й надію понесли»; «Добро найкраще на світі, то братолюбіє»; «Чи буде правда між людьми? Повинна бути»; «Німим отверзнуться уста: прорветься слово; «Як вода»; «Не дайте матері, не дайте в руках у ката пропадати»; «Поки живе надія в хаті, нехай живе, не виганяй»; «І буде варт на світі жити, як матимеш кого любити»; «І оживу, і думу沃尔ну на волю із домовини возвозу»; «Як небо блакитне — нема йому краю, та душі почину і краю немає» і т. п.

У Т. Шевченка поширені різновиди з філософської лірики — лірики медитативної, з характерними для неї поглибленими і цілеспрямованими роздумами. Французька писемниця, теоретик літератури, публіцист Анна Луїза Жермен де Сталь вважає основною темою медитативної лірики «тему загадковості людської долі».

Наголосимо, що ця тема пройшла через всю поетичну спадщину Т. Шевченка, починаючи з балади «Причинна», якою відкривається «Кобзар» 1840 р., і через десятки ліричних та ліро-епічних творів, що писалися в різні періоди життя поета, і через вірші, що з'явилися незадовго перед смертю.

Вона у Т. Шевченка далека від абстрагованості. Навпаки, характеризується соціальною конкретністю, виражена в образах-переживаннях. Панує мотив заступництва за з nedolelenih, вилісаніх поетом у скорботною білью тональності. Перед читачем постають образи беззахисних від жорстокоти-тиранічної дійсності з nedolelenih селян-кріпаків, мучеників царської солдатчини, нещасних батьків, матерів, дітей-сиріт, дітей вдів, покріток, всього народу. І України, якій су-

дилася доля вдови, сироти. Це вона, Україна: *Обідрана, сиротою
Понад Дніпром плаче.*

Доля... Хто не бажає собі долі щасливої? «Доле моя, доле! де тебе шукатъ?» — запитує сирота-найміт Ярема — герой поеми «Гайдамаки». Як її дійти, знайти? І Т. Шевченко не раз звертається до роздумів про пошуки людяної долі. Спливає в пам'яті уривок з поеми «Сліпий»:

*Той блукає за морями,
Світ перепливав,
Шука долі, не находитъ —
Немає, немає!
Мов умерла. Інший рветься*

З усієї сили

За долею; от-от

«ФОРУМ ВІДРОДЖУЄ І ПІДТРИМУЄ НАШУ ЄВРОПЕЙСЬКІСТЬ...»

(Закінчення.

Поч. на 1-й стор.)

360 авторов и почетных гостей примут участие в нескольких сотнях презентаций, дискуссий, автограф-сессий и встреч с посетителями. Если год назад на Форуме побывали 45 тысяч львовян и гостей города, то в этот раз организаторы ожидают до 50 тыс. книгоманов...». Далі згадуються зарубіжні гости Форуму: Тетяна Толстая (Росія), Бахит Кенжеев (казах, який пише російською, але живе в Канаді), Жан-Клод Маркаде, Джеремі Стронг, Лінор Горалік та інші. Не забули й українських авторів: Тараса Прохаська, Любко Дереша, Люко Дашибар (Ірину Червону) і Мар'янну Гапоненко. Останній, до речі, лише 32 роки, вона народаилася в Одесі, але тепер живе в Німеччині і пише німецькою.

Щоб читач мав повніше уявлення про спектр заходів Форуму видавців, пропицтує дещо з програмки:

— Презентація проекту першого в Україні пам'ятника книзі;

— «Круглий стіл» на тему: «Місце сучасної української літератури на літературній мапі світу»;

— Міжнародний семінар «Україна, Молдова, Білорусь: Трансформація ідеалів громадянського суспільства»;

— Презентація книги про доброочинців учасників Голодомору «Людяність в нелюдяній час» (упорядники В. Тиліщака та В. Яременко);

— Презентація книги Олексія Кононенка «Антологія українського анекдоту»;

— «Клуб Бойових Мітців» (акція за участі братів Капранових);

— Журнал «ШО» представляє своїх авторів;

— «Особлива роль жінки в розвитку творчих можливостей людини» (в рамках презентації книг Резніка);

— «Прем'єра українського музичного кабаре-шоу «Мама-анахрія». Презентація альманаху «Жлобологія»;

— Концерт Ореста Лютого з програмою «Лагідна українізація» і «Сувора українізація» + презентація альманаху «Жлобологія».

І так далі. До речі, Орест Лютий (він же Антін Мухарський) добре продумав, як популяризувати свій

альманах. Привіз до Львова клітку з двома «гопніками», ті постійно лузують насіння, п'ють пиво, сміття, безцеремонно намагаються когось зачепити з публіки та й розмовляють відповідно специфічною російською мовою мешканців київської Троєщини. Ні в кого з мешканців Форуму не виникло сумніву в доцільноті перебування цих парубків у клітці. В Мухарського — завжди якісні новаторські ідеї. Розходилася його «Жлобологія» добре. Мабуть, саме завдяки «гопникам». Мені здалося, що це професійні актори або ж студенти якогось театрального вишу.

Тепер подібні вистави здаються цілком нормальним явищем у рамках львівського Форуму. А могло ж і не вийти за рамки ярмарку... Сама ж Олександра Коваль проливає світло на історію цього унікального явища:

«Що Форум поступово і впевнено йде вгору, стало зрозуміло в 1998 році. Саме тоді стала глобальна фінансова криза, Росія на початку вересня оголосила:

все, як і раніше. Але мимоволі звертаєш увагу на агітаційні плакати, якими були оформлені стенді більшості видавництв: «Ні — монополії на друк підручників!», «Геть цензуру з освіти!», «Скажи НІ монополізації та цензури в освіті!» і таке інше. Раніше такого не було — отже, допекли видавцям новітні процеси... І все ж люди працюють!

Наше Національне газетно-журнальне видавництво цього року вперше було представле на на Форумі. Відвідувачі мали можливість ознайомитися з періодичними виданнями, зо-

сила дефолт, росіяни в банках втратили всі свої заощадження, гривня за лічені дні подешевшала вдвічі, і у людей був панічний настрій. Я думала, що Форум не відбудеться, але люди, на диво, купували книжки навіть більше, ніж завжди. Навколо була трилогія, готова перерости в паніку, а на Форумі — чудова погода, прекрасний віт і оптимістичний прогноз. А вже наступного 1999 року кількість учасників подвоїлася...».

Отже, Форум-2013. Ніби

крема, газетами «Кримська світлиця», «Культура і життя», журналом «Пам'ятки України: львівське малярство», окрема презентація якого відбулася у Палаці Потоцьких.

Цікаво була зустріч з братами Капроновими і (дивовижне везіння!) з Айдером Еміровим (колись він очолював кримськотатарську бібліотеку, тоді ж ми з ним і познайомилися). А тепер брати представляли мальовану «Історію незалежності України». Я звернув увагу на протатарське трактування деяких історичних подій. Тут же помітив пана Айдера і запропонував переглянути книгу. Тому сподобалося, і він дав братам-письменникам запрошення на Кримський міжнародний книжковий форум, який відбудеться в Алушті 7-10 листопада цього року. А свій підхід до кримськотатарської теми брати пояснили так:

— Сьогодні Крим є невід'ємною частиною України. А кримські татари нерідко були нашими союзниками. Битви під Жовтими Водами і під Конотопом були переможними завдяки підтримці кримських татар. А поразки були тоді, коли наш союз

руйнувався. Тому ми вважаємо за потрібне передивитися радянським поглядом кримських татар як на народ-зрадник. Вся російська історія проникнута упередженням, що татари брали ясир, що вони сякі-такі... Ми також значною мірою перебуваємо в полоні цієї історії. Забуваємо, що Богдан Хмельницький називав Тугай-Бея «мій брате, моя душа», а дід Петра Дорошенка Михайло Дорошенко уклав з кримськими татарами договір про спільну війну. Козаки разом з кримськими татарами захищали Крим від калмиків, а часом вели бойові дії навіть проти Османської імперії. Тому вважаємо ненормальним явищем, коли кримські татари в школі першим ділом дізнаються, що їхній народ завжди був джерелом нещастя для українців...

Книга розходилася добре, я навіть купив два прирінки. А ось стоять Богдан Гордасевич, син відомої поетеси Галини Гордасевич. На його стелажі мамині книги. Тут же його донька, яка, схоже, дуже пишиться своєю бабусею. Прошу Богдана висловити свої думки щодо Форуму. Ось його відповідь:

— Форум видавців три-

мається виключно на Олександри Коваль. На її енергії, креативності і... послідовності. Якщо дивитися в корінь, то будь-яке соціально важливе дійство тримається на одній людині. Якщо є хороша людина, генератор ідеї, то саме вона як найкраще її впроваджує. Друзі, однодумці також потрібні, але автор ідеї — найголовніший виконавець. Без Олександри Коваль Форум трансформувався в якісь банальні ярмарки. Тобто була б лише торгівля, продаж книжок. А так — скільки цікавих проектів! Форум видавців проводиться вже вдвічі, і ми бачимо, як він відроджує і підтримує нашу європейськість...

Дмитра Бондаренка не помітити на Форумі неможливо. Може, тому, що постійно займає одне і те ж місце. Під час минулих зустрічей ми нерідко говорили з ним про Крим. А тепер вже торкнулися і турецької теми:

— Тепер, коли я вже побував у Туреччині, то можу судити про цю країну, — каже Дмитро. — Там теж своєрідний «Вавилон». Причайдні Стамбул — це великий плавильний казан. Хоч основна маса населення — турки, але є багато греків, вірмен, болгар, боснійців... і українців чимало, особливо жінок. Були ми в супермаркеті, причому не в центрі міста, а на околиці. І раптом одна продавщиця обізвалася. Сказала, що давно тут живе, вийшла заміж за турка. І по-земляцьки почала підбрати нам товар. Все ж уявлення про Україну у турків не завжди вірні. Один з них казав, що незабаром поїде в Україну, бо у нас дуже гарні дівчата, а на одного українського чоловіка (мовляв, це ж усім відомо!) припадає по двоє

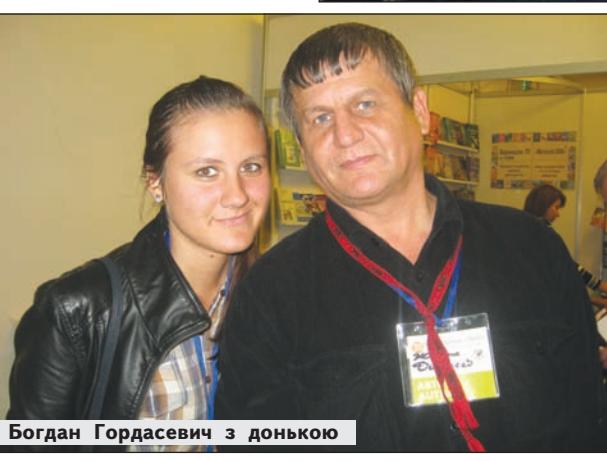
жінок. Щось він там наплутав з пропорціями населення, але факт той, що міф такий живе. Так ось, попри багатонаціональність Туреччини відчувається, що це могутня і досить модерна держава турків. Так і тут, на Форумі. Можна почути різні мови, але відчувається, що вся територія проведення Форуму — це надзвичайно «просунута» європейська частинка України.

А ось шахіст з чернігівської провінції Микола Чава, автор чудової книги, перекладеної ним же російською мовою. Стверджує, що в його рідній Чернігівщині, як і загалом по Центральній Україні (не кажучи вже про Схід), російськомовний варіант книги «Рыцарь шахматной игры» користується не меншою популярністю, ніж український «Лицар шахової гри». Український варіант накладом у 500 примірників уже давно розійшовся. Значну частину закупив якийсь канадець українського походження і повіз на американський континент. Російськомовний варіант вийшов у 2013 році накладом у 300 примірників. Він є яскравим свідченням того, що закон Ківалова-Колесніченка таки має певний вплив на вітчизняну Україну, а не лише на Південний Схід. Бо для багатьох шахових клубів мова не має значення. Але ж колись там домінували українська, а тепер звикають і до російської. Це не радує, звичайно, але чомусь і паніки не викликає. Надто вже потужним явищем Форум видавців. Він показує деякі наші слабкі місця, але ж не може не відображати і змінення України в духовному плані.

Сергій ЛАЩЕНКО

Кримчани на Форумі

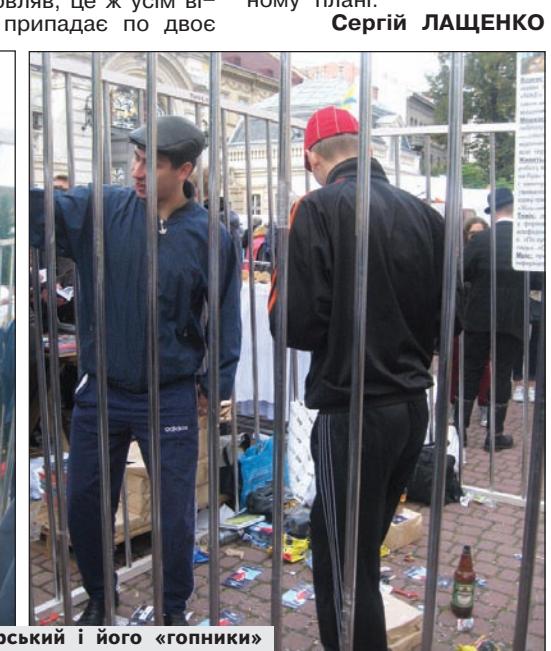
Богдан Гордасевич з донькою

Спочатку були Слово і... Музика!

Антон Мухарський і його «гопники»

ЯКИМ БУДЕ ПОРТРЕТ ІСТОРІЇ?

Віктор Стус. Повернення з іносвіту – Сімферополь: Доля, 2013

Побачила світ п'ята книжка прози Віктора Стуса (не плутати з Василем Стусом, тепер уже поетом-класиком, політв'язнем радянських тaborів; у цих іменах плутаються частинкою не тільки учні). Це той Стус, який чимало років успішно трудився на журналістській ниві, має звання заслуженого журналіста України та АР Крим. А нещодавно став членом Національної спілки письменників України, бо за три роки опублікував — аж за видки беруть! — стільки книжок! Я все прочитав і можу твердити: він — ще й успішний прозаїк. З журналістики, знаємо, вийшов чи не кожен письменник, і В. Стус, як бачимо, не виняток.

«Повернення з іносвіту» — така назва рецензованої книжки, заголовок взятий в однієї з повістей. Це не просто данина моді. Це намагання художнім словом показати нам довколишній світ, який інший, ніж, скажімо, на еcranі телевізора чи в уяві багатьох людей. І справді, всі чотири розділи мовби осяяні одним гаслом-ідеєю: сьогоднішнє життя випливає з минулого, а завтрашнє — з нинішнього. Помилки, допущені нашими пращурами, якраз і випливають на долю сучасної України і кожного з нас. А помилки, які робили ми, віддзеркалюються на наших діях, онуках і правнуках. Важко сказати, чого у книжці більше — письменницької творчої фантазії чи надзвичайно тонкого відчуття життєвих реалій. Навіть сюжети повістей-феєрій з третього розділу «На межі непізнаного» неможливо відірвати від контексту часу, його хвилювань, наїді і змарніваних можливостей. А втім, «пройдемося» по кожному розділу, оскільки тираж видання мізерний і навряд чи досякочить воно бодай до районних і міських бібліотек.

Як уже було мовлено, книжка складається з чотирьох розділів, куди ввій-

шли повісті, оповідання, новели. Вони своєю чергою структуровані в двох частинах: «Отак ми ж живемо. Оповідki про сучасну Україну», «А так жили наші пращури». Вони творять нерозривний сплав: і там, і там постає драматизм і біль минулого і теперішньої України. Належачи до старомодних читачів, які все читають від початку до кінця (а не навпаки), я розпочав з першої частини і був вражений її першим розділом «Тарас перед нас». До 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка». Всього три оповідання увійшли до цього розділу, але які блискучі думки і оцінки українського суспільного життя, підкріплені уривками з поезії нашого Пророка! Сюжети, ці картинки з натури, вихоплені автором з невеселій дійсності, говорять нам про те, що пече і тривожить його душу.

В оповіданнях змальовані, здавалося б, найбільші, однаке й симпатичні ситуації, коли загальний стан справ у державі, де, схоже, ніхто ні за що не відповідає, де брехня й найвідвітіше шulerство стали нормою у сплукованні чиновників з людністю, породжує всіляких авантюристів типу мера одного приморського міста Болванова (промовисте прізвище!) з оповідання «Ранок на майдані» та зухвалого афериста Травкіна, «володаря з дев'яткою вапнякових кар'єрів» (оповідання «Потолочена твара-мурава»). Радує в цих та й в інших оповіданнях живий, лукавий гумор, як правило, добрий, за-дьористий, коли йдеться про світлі барви в житті. Однака так звані негативні образи автор вписує, вдаючись до сатири і гротеску, із фейлетонною дошкуюністю і дотепністю. От, скажімо, мер міста, угледівши під вікнами свого кабінету мітинг, викликає міліцію: «Це Болванов! — гаркнув у трубку. — Та не болван, а Болванов, голова міськадміністрації, дурню!...». Або портретні штрихи губернатора об-

ласті Бур'яненка: «...тлустий чоловічок з коротко підстриженою головою і банкетами очима. З кожним словом його повні губи округлювалися, мов у коропа».

У повістях з розділу «На межі непізнаного» В. Стус продемонстрував вигадливу, багату на різні стилістичні плани оповідь. Є тут маленький «детектив», закручений на появі НЛО — трьох сріблястих «тарі-

лок». На них прилетіли місіонери космічної коаліції планетарних цивілізацій і хочуть допомогти оповідачеві відшукати таємничі сувої Хронік Акаши, в яких уся інформація про кожного з нас («Тарілки» під балконом); є колоритна, витримана історія про святого Стефана Сурозького, коли він 6724 року від сотворення світу або 795 року від Різдва Христового, будучи вже за межею вічності, врапт з'являється в храмі, щоб покарати руського князя Бравліна і його військо, що грабувало міста, особливо багаті християнські храми і врешті-решт добралося до Сурожа, нинішнього Судака («Привид у храмі»). Ця повість, зазначимо, з того художнього «материка» В. Стуса, який він наполегливо і старанно відкриває, власне, уже відкрив в історичних романах «Помста атлантів. Стріла мудреця», «Арійський Спас», повісті «Цариця Амага — доночка мага». Той «материк» — наша прадавня історія ще дохристиянської пори.

«Привид у храмі», як на мене, найгармонічніший твір з цього «серіалу», до того ж спроектований на минувшину Криму.

Повість-фентезі «Повернення з іносвіту» право-мірно було б назвати і по-вістю-утопією, оскільки в ній оповідь про інший світ — світ любові, правди і со-віті. Якраз про те, чого ми, на превеликий жаль і сором, сьогодні не маємо «на нашій не своїй землі». І зло, зроблене нами, нинішніми, це вже наша ча-сточка в портрет сучасної історії, наголошує автор. Яким буде портрет — чис-

Віктор СТУС

ПОВЕРНЕННЯ З ІНОСВІТУ

тим, гідним поваги чи брудним? Питання нериторичне. Воно потребує відповіді. А взагалі-то назва повісті, винесена в заголовок книги, таїть у собі символ національного буття українців. Ми споконвікуємо жити краще, та, як мовив колись незабутній Остап Вишня в гуморесці «Чухрайці», щось нам постійно заважає...

У цьому контексті прикметні своїм соціально-моральним пафосом повісті та оповідання з другої частини книжки «А так жили наші пращури», розділ з більш ніж промовистою назвою: «Совість і булава. Оповідки про минувшину України». Повість «Залізне прозріння», до речі, з названого розділу

публікувалась на сторінках «Кримської світлиці». Позбавлені гострої фабульності, сюжети цих оповідок вирахують цілком реальні історичні події, психолого-майстерно вписані, тобто автор має море пристрастей людських і в Ю. Хмельницького, і в гетьмана-зрадника І. Брюховецького, і Д. Многогрішного, і зрештою, в І. Мазепи, символу незалежності України. Проте акцентує прозаїк неодноразово: без народу не буває перемог. І це мають зарубати на носі нинішніх владоможці. Іще: до булави треба мудрої голови і... совіті, а не крові і розбрата.

Про новели і оповідання з розділу «Каверзи долі» — найцікавіші, найпроникливіші — скажу нелукаво: це глибока і талановита проза, населена живими образами, правдивими характерами. Скільки ж бу написано про високе почуття — любов, а коли читаєш новелу «Тернове кохання», дух перехоплює! Ніжними, чутливими постають колись закохані жонатий Сергій і заміжня Романа. Прозаїк зовсім не форсую в цій та й в інших новелах ті зміни, що відбуваються з героями. Він не прихильник разючих ефектів, тому ретельно досліджує найменш душевні зрушенні. Захоплює степова стихія, на тлі якої пошуки людиною рівноваги душі в негармонійному світі. Не дивно, що саме такі твори з'явилися з-під пера автора-степовика.

А загалом сюжети і мотиви творчості В. Стуса можна пояснити дуже просто: він є сином свого народу, — хай це фагосні слова, — і свого життя без нього не мислити. Хоча письменник уже чимало років мешкає і трудиться в Криму, серце його завжди там, де народився і виріс, у стежах на Запоріжжя.

Василь ЛАТАНСЬКИЙ,
член Національної
спілки письменників
України
с. Пруди
Совєтського району,
АР Крим

КРІЗЬ ПЛИН РОКІВ ПРО ЩО СВІДЧИТЬ ЛІСТИВКА...

Вона деякою мірою незвичайна.

Якось дніми, копишаючись в своєму анахічно занедбаному літературному архіві, в якому є листи відомих українських літераторів, таких, як Є. Шаблівський, С. Крижанівський, Д. Нітченко, М. Медуниця, А. Подолинний та багатьох інших, я несподівано надібав на конверт за підписом поета Івана Гнатюка, котрий згодом став лауреатом Шевченківської премії, до того не вельми відомого в Україні.

З листа автора до мене я зрозумів, що в ньому йдеться про його поетичну збірку «Осіння близнакав», моя рецензія на яку була тоді опублікована в журналі «Жовтень» (нині «Дзвін»). Оскільки книжка була високоталановита, то я й вирішив не ляпнитись фізією в багно, і незабаром отримав листа від працівниці журналу «Київ» (її редактором був тоді Петро Перебийніс) Надії Кончаківської, котра написала, що мій відгук зроблений на рівні Івана Дзюби, що мені неабияк полестило.

Тож надаю листа повністю.
«Шановний Федоре Федорович!

Я вчора повернувся з Києва, де мені зробили незначну, але дуже неприємну операцію, і вдома застав Вашого листа, за якого Вам, як і за рецензію на «Осінню близнакавку», щиро вдячний. Моя нова книжка в «Рад. письменнику» вже вийшла (маю сценарійний примірник, але знову — 2000-м тиражем, видно, вона нікому не потрібна, раз її не замовляють читачі та книгарі наші). Рецензію В. Дяченка, де згадується Ваше прізвище, я читав, прочитав і вірші Ваші в «Л. У.». Дякую Данилові Кононенку за вітання і взаємно йому кланяюся.

Від серця зичу Вам всього добrego, передовсім — здоров'я і творчих успіхів.

Ваш — І. Гнатюк,
14 травня 1987 р.

Здавалося б: до чого це все ведеться нині?

Я бачимо з датуванням листа, він був написаний за п'ять з половиною років до створення «Кримської світлиці», котру недавно потаємні «доброзичливці» знову хотіли «запломбувати».

А Ф. Степанов і Д. Кононенко, як і тоді, писали і писати будуть, незважаючи ні на які, як писав Іван Франко, «тортури».

Та ще красномовніший факт: І. Гнатюк скажився, що 2000 примірників його книги — малий тираж. Але він все-таки видався безплатно, та ще й гонорар отримав! А ми нині?

Шість років марнується в одному з кримських видавництв романа Івана Мельникова «Сини йдуть у бій» в моєму перекладі з російської обсягом 400 сторінок. Здавалося б, вдячна тема, патріотична — про юних підпільніків Старого Криму (потім партизанів) напередодні дня 70-річчя визволення Криму від гітлерівських загарбників. А можновладці-урядовці і у вус не дууть, аби виділити кошти (вони не такі вже й великі) на цю акцію.

Зате на загарбання приміщені громадських українських організацій під вигідні їм офіси дивляться крізь пальці.

Куди йдемо, і які з того будуть наслідки?

Гадаю, не дуже добре.
Федір СТЕПАНОВ,
письменник

ПРЕМІЇ «ФОНДУ РОЗВИТКУ КРИМУ»

Благодійна організація «Фонд розвитку Криму» підбіль підсумки Другого щорічного конкурсу робіт, присвячених життю та діяльності Ісмаїла Гаспринського. Про це інформаційно-аналітичному порталу Кримськотатарське питання online повідомили в прес-службі організації.

Згідно з повідомленням, багато робіт не відповідали заявленій цього року темі конкурсу, однак, враховуючи їхню актуальність, правління Фонду ухвалило рішення дозволити до участі в конкурсі більшість таких робіт. Водночас з цієї ж причини Фонд вирішив змінити кількість премій з шести до трьох, збільшивши, разом з тим, розмір першої премії до 5000 гривень, другої премії до 3000 гривень, третьої — до 2000 гривень.

За результатами розгляду конкурсних заявок були визначені такі переможці:

Перша премія:
КРУ «Бахчисарайський історико-культурний заповідник», Меморіальний музей Ісмаїла Гаспринського, за експозиційні проекти «Кабінет Ісмаїла Гаспринського» і «Бахчисарай у фотографіях XIX-XX ст.», а також «Проект відродження садиби Ісмаїла Гаспринського».

Друга премія:

Гульнара Бекірова, кандидат політичних наук, старший викладач кафедри історії історико-філологічного факультету КІПУ, автор і ведуча програми «Таріх Седасі» (телеканал ATR) за серію телепередач на телеканалі ATR: «Віхи біографії І. Гаспринського»; «Основні світоглядні принципи і «прокляті питання» часу в ідеях великого кримськотатарського просвітителя І. Гаспринського»; «Жіноче питання в інтелектуальній спадщині Ісмаїла Гаспринського»; «Газета «Терджиман» — до ювілею ст

НЕЗГЛИБИМІ ТАЄМНИЦІ БУТЯ

Ті, хто уважно стежить за сучасним літературним процесом в Україні, мають нагоду вкотре подивуватися з нових і часом несподіваних спалахів на його небосхилі. Насмілюється стверджувати, що до таких спалахів належить і творчість прозаїка з Криму Бориса Фінкельштейна, який уже в поважному віці раптом «вибухнув» кількома книжками оповідань. Вони привернули увагу не тільки фактам пізньої «дружби» автора з Музою, а насамперед результатом цієї «дружби». Перед читачами постав письменник, сказати б, із нетрадиційним як на телерешіні модерні (постпостіндустріальні, чи як там їх називає критика) часі художницьким поглядом.

Назагал світова проза, і вітчизняна так само, характеризується нині акцентовано-свідомим відходом від реалістичного письма. Стильові, сюжетні, ідейно-концептуальні пошуки породжують позамежові для звичайної уяві картини, що, можливо, й передають певною мірою тектонічні зрушення в сучасному, надзвичайно хисткому облаштуванні світу з його незліченними й не завжди передбачуваними загрозами та викликами. Проте хоч би скільки зовнішніх впливів обваливалося на свідомість людства, доводчики її аж до катастрофічних деформацій, усе-таки людська душа залишається незмінною ще від часів Стародавньої Елади, коли література уперше витворила могутній гімн Людині, поставивши її — на рівні з богами — у центр світобудови. А що таке людина без душі, духовної аури, піднесення над буденністю життя? І на це запитання античні автори відповіли однозначно й переконливо. Через те їхня спадщина є вічною, і вона ж найавторитетніше переконе, що «бесмертний доторк до душі» (Ліна Костенко) словом, покликаним щораз оживляти все людське в людині, ніколи не перейде в розряд ахаронізму і не за夺得 своїх позицій перед будь-якими новітніми «-ізмами».

Творча практика Б. Фінкельштейна підтверджує цю істину. Не спокусивши численними прикладами не-втомних літературних експериментаторів, чиї «успіхи» нерідко узагалі девальвують (а то й дискредітують) суть і призначення художнього слова, прозаїк звертається до конкретних життєвих реалій, що становлять екзистенційне тло кількох поколінь, до одного з яких належить сам автор. У переповіданях письменником історіях виразно вигранюється колорит часу, атмосфера супільніх настроїв, витворюється узагальнений образ доби й епохи.

Та не це є головною заслугою прозаїка. Секрет безперечного успіху його довірливої розмови з читачем в іншому. Кожним своїм оповіданням він психологічно тонко й переконливо утвіржує думку про нескінченне багатоманіття світу, до кожен має змогу знайти нагоду для здійснення й захоплення ним, а не тільки вжахнутися його виразками й метаастазами. Життя, на чому несилювано наполягає автор, є таким, яким ми його собі уявляємо, яким хочемо бачити і щось у ньому змінити. Не варто драматизувати його темні плями (бо тоді, скажімо, й на Місяць неможливо дивитися без містичного страху), не варто перебільшувати антилюдську суть усього, що йде він нечистого, — ліпше сприймати його як нагороду, як наданий Господом

шанс побувати в ньому у проміжку між двома найголовнішими, для кожного своїми, датами й порадіти зі своєї, нехай і скроминушої, причетності до долі людства, увіч не випадкового на цій многогрішній і все ж прекрасній землі, покликаного одухотворити її мертві без людини простори.

Здається, такі одкровення від Б. Фінкельштейна — відкриття не велике й не нові. Утім, на пальми першовідкривача прозаїк і не претендує. Проте, згодомося, його морально-естетична позиція має тим більшу енергетику, розпросторює тим відчутнішу емоційну хвилю, чим більше й загrozливіше наша суспільна свідомість накопичує в собі синдром утоми, розчарувань, зневіри, збайдужніння й навіть безпорадності перед повторними гри- масами новітньої доби. Наростання зла цинізму, утворення сил «жовтого диявола» і просто жорсткої сили «господарів світу», торжество аморальності й покривдення ідеалів гуманізму, катастрофічна множинність природних катаклізмів, чимраз відчутніша неспромога протистояти розгулові стихії і погоджений на цьому грунті вселенський страх загублені земної спільноти — це та багато іншого спрощено дає вагомі підстави для масового пессімізму, відчуття цивілізаційної безперспективності. Література якраз і покликана на все це реагувати, стверджувати позитивне начало, на полі було, де зійшлися у вічному двоєборі Господь і диявол, виступати на боці Господа. Інакше навіщо вона?

На підтвердження наведених роздумів над творчістю Б. Фінкельштейна годилось би звернутися до конкретних прикладів з «життя» його творів та герой. Віячним матеріалом тут може слугувати щойно видана книжка «Оцифровка буття» — перше видання творів російськомовного письменника в перевідкладі українською. Сам автор наголошує: бути перекладеним на державну мову — то для нього й нагорода, і честь, і громадянська позиція, і факт взаємозабагачення культур. Особливо ваги набуває цей факт у контексті кримської прописки прозаїка; півострівний автономний регіон українізований мало, хіба що на рівні дорожніх вказівників, незнаної частки зовнішньої реклами та вивіск над вітринами крамниць. З виходом «Оцифровки буття» у перекладі книжка набула всеукраїнського звучання, вона знайде свого відчінчого читача також і поза межами Криму.

І все-таки: чи переповідати сюжети оповідань Б. Фінкельштейна? Очевидно, справа ця невідчінча. Поклавши руку на серце, раджу їх прочитати. Уже бодай задля того, аби відчути незглибимість, невічерпність таємниць, що ними сповнене життя навколо нас. Аби надихнутися добротворчою настроєвістю автора, його розважливим оптимізмом, захопленним спогляданням світу, щемкою нотою тихої мудрії закури за його скромністю для кожного смертного й вічним бесмерттям людського духу. Ця книжка призначена тим, хто сенс власного життя визначає становом душі, не даючи їй згнітисти, занепасти, розчинитися в грубо-матеріальному й меркантильному. Переконаний: такий читач завжди знайде з автором спільну високу мову й повне порозуміння.

Віктор ГОРІСЛАВЕЦЬ
м. Київ

Борис Фінкельштейн як письменник поки що «підкорив» лише один жанр прози — оповідання. Але спосіб його художнього мислення, помножений на солідний життєвий досвід, дає підстави сподіватися на сходження до нових, вищих вершин.

Він — талановитий оповідач з добрим чуттям мови. Точний і майже завжди оптимальний у кількості «будівельного матеріалу» та вирізьблальних засобів. Поважаючи свого читача, оберігає його від багатослів'я чи спокусливості синтаксичних конструкцій. Стиль письменника строгий, динамічний, пружкий, співмірний з вимогами формування художньої ідеї. Тут доречне пригадати відомий поступат про те, що поняття «талант» завжди передбачає почутия міри.

Віктор БАРАНОВ, заслужений діяч мистецтв України

Y другому класі, коли мені було вісім років, у мене несподівано прорізався голос. Ця знаменна подія відбулася за таких обставин.

Листопад 1954 року; я — на уроці співів. Дивні це були уроки. Якщо на інших, серйозних уроках, ну, скажімо, арифметика чи рідна мова, наша вчителька Олександра Іванівна підтримувала дисципліну і змагальність, то ці уроки проводила вчителька музики, яка справилася з нами зовсім не могла. Ми ото тільки що на головах не ходили. При цьому співати вважалося, вибачте за зворот, «западло», а от пустувати, кривлятися, блазновати — було геройством.

Нещасна вчителька однак пропонувала нам усім разом і кожному окремо заспівати якесь пісеньку. Результат був чимось схожим на катячий концерт; в ней ставали мокрими очі, але вона уперто продовжувала безуспішні спроби. Мені було шкода її, я внутрішньо не розумів, за що ми так над нею знущаємося. Щоправда, до пори, до часу я тримав це при собі.

Особливо я почав жаліти її після того, як мама розказала, що її з батьками-композиторами було вислано з Москви за Урал ще напередодні війни. Після закінчення строку їм дозволили поселитися не близьче Астрахані. Батьки померли, вона вийшла заміж за чоловіка, який теж помер від туберкульозу. Тепер вона одна, з маленькою дитиною, і заробляє на життя, даючи уроки музики і викладаючи в школах.

Але як же її допомогти? Я цього не знат, але рішення вирізло саме.

Коли сьогодні на уроці співів вона дійшла в черговий раз до мене і запропонувала заспівати, я замість пустощів зівся із пасти, прокашлявся і заспівав. Вірніше, спробував заспівати. Пісенька була дурна, але я її пам'ята. Називалася вона, здається, «Струмок» і починалася так:

Чий струмок між камінців?

— Я від снігу й промінців,

Я біжу, я смієсь,

З іншим зараз я зіллюсь...

Голос у мене ще не змінився, був тонким і пронизливим, і я заливалася солов'єм. Підозрюю, що зі слухом були проблеми, але цього вже ніхто не помічав.

Клас настільки був вражений моїм відступництвом, що усі замовили, і я співав за повної тиші.

Але вчителька... До речі, її звали Розалія Максимівна.

Вона була щаслива. От, нарешті, досягла результату.

Вона тут же запропонувала мені залишитися після уроків на додаткове заняття, де вилила на мене весь свій запас нерозтрачених знань. Бояусь, що я був першим, хто відгукнувся на її пісенний заклик.

Ровесники розгублено мовчали; вони не знали, як до цього поставились, а я прикривав свою невпевненість вихвалюнням.

«Ви нічого не розумієте, — казав я їм. — Співати — це дуже цікаво, та їй пісні є класні, чоловічі, не те, що цей «Струмок». На той час я вже прочитав «Пригоди Тома

Борис Фінкельштейн

Сойєра», тому в кінці зазивчай давав: «Кому-кому, а мені це подобається».

Пам'ятає, як Том фарбував паркан? Так от, як і в нього, у мене з'явилися послідовники. Деякі, особливо дівчатка, співали очевидно краще від мене. Та все ж таки я був першим, і тому Розалія Максимівна мене осібно виділяла. Урешті-решт я заспівав той же проклятий «Струмок» на районному огляді і втрапив на міський.

Тоді вчителька зателефонувала до мене додому і запропонувала батьків на конкурс.

Батьки були спонтанічніше більше, ніж мої однокласники. «Що, в Борика голос? — дивувалася мама. — Та не може бути. У нас у роду ніхто не співав. То-то він до математики збайдужів». Единою гідною справою мама вважала математику. А проте свого часу вона закінчила в Одесі музичну школу. Це входило до типового комплекту освіти дівчинки з пристойною одесо-кою сім'єю. Так що, згідно зі звичаєм, я вийшов з пісенькою в училищі.

У результаті я потрапив до призерів і приніс додому грамоту за третє місце з вокалу. Очевидно, Розалія Максимівна входила до складу однолітків.

Ми марширували і зводили живу піраміду. Для цього випадку я повинен був взути спортивні тапочки, але... вони залишились вдома в тій же торбинці, де я черевики. Що будеш робити, довелось знову вийти у валинках; у майці, трусах і валинках. Поки марширували, було ще нічого. Але далі мені треба було робити стойку на руках, а за ноги мене мав ловити інший хлопчик. Стойку я зробив, але при цьому зігрівся на піаніно «Турецький марш» вона цілком могла. Хоч не зловживала цим. Свого часу, в сім років, мене повели до дитячої музичної школи, прослухати. Певно, я їм за параметрами не підійшов, а тут такий «пасаж». Словом, мама хоча я була здивована, але прийшла. Було вже холодно, і тому я ходив у зимовому пальтічку і валинках. Але тут концерт. І мені спеціально було куплено нові чорні шкіряні черевики. Вони висіли на вішалці в торбинці, стягнутий тасьмою. Я повинен був зняти їх з собою і перед виступом перевезти.

Звичайно, я забув цю торбинку вдома. Яким би був самостійним, а все ж є. Додому я йшов з деяким побоюванням, а коли прийшов, спробував швидко лягти спати. Та ба! Батьки зібралися мене виховувати. Однак мені здалося, що вони не знали, як до цього приступити. «Що за ганьба на наші голови? — невпевнено промовила мама і продовжила: — Все місто бачило, як ми не змогли забезпечити тебе нормальним взуттям».

«Мамо, — париував я. — Яке місто? Там було осіб десять батьків, а решті — учнів абсолютно все одно, у що я був взутий. Краще поганяль, в мене грамота».

Мені хотілось відвернути її увагу від валинків. Але мою маму збити з пантелику було неможливо. Вона була маленькою на зріт, але навіть страшенні хулігани з старших класів поводилися тихо-

тихо відсутніми. Я співав якесь пісню, не менш безглазу, ніж «Струмок». Текст її не зберігся в моїй пам'яті, тому що, по-перше, я виконував її тільки два рази — на repetиції і на цьому конкурсу, а по-друге, тому що думав при цьому про наступну домашню прочуханку. Пам'ятаю тільки, що були там слова: «Заходять в стрій два друга молодих, стискаючи руки місінок дружбу їх»

МИТТЕВОСТІ ДУШІ ОЛЬГИ ЯВОРСЬКОЇ

Не уявляю жодного дня без читання книжок. Їх на мое ім'я на адресу редакції газети «Кримська світлиця» надходить чимало. Присилають друзі давні й сьогодні, колеги, знайомі й зовсім незнайомі автори. Мабуть, тому, що «Кримська світлиця» (адже вона не тільки загальнополітична, а ще й літературно-художня газета!) щедро друкує літературні твори — поезію, прозу, публіцистику, літературознавчі розвідки тощо. А в наші дуже заполітований час, яке ще періодичне видання, окрім, звичайно, «Літературної України», на таке здані? Кому потрібна зараз література?

Однака ж про книги, які привертають увагу своєю художньою довершеністю, авторською майстерністю, широтою почуттів, інколи хочеться сказати бодай кілька добрих слів, підтримати автора на майбутнє.

Я, на жаль чи на щастя, — не літературний критик, не майстер писати глибокі аналітичні рецензії, я, як і інші, — читаць. Ale не просто читаць, а журналіст, який опікується високим чи бодай середньо-художнім рівнем літературних матеріалів, які рекомендую для публікації на сторінках солідної газети «Кримська світлиця». Тому й муши бути вимогливим і прискіпливим до літературного слова.

Читати люблю і поезію, й прозу. До душі мені й

документальна публіцистика, щоденникові записи. Останнім часом зачитувався денниками П. Сороки, В. Захарченка, Івана Дзюби, Ірини Жиленко... А нещодавно із задоволенням прочитав щоденникові записи письменниці із Львівщини Ольги Яворської. Перша книга її щоденників записів «Обширом серця», з якої «Кримська світлиця» публікувала окремі фрагменти у № 25 за 2013 рік, була щедро насичена записами на суспільно-громадські теми, роздумами про життя й літературу, про людські долі. Друга книжка, яка нещодавно побачила світ у львівському видавництві «Спомом», менш насичена такими роздумами, в ній переважають поетичні роздуми-медитації про стан людської душі,

про навколошній світ, у якому живе людина, про природу, якою не тільки милується, а й беззильно її губить. У записах Ольги Яворської постають окремі миттєвості людського буття, осяніні одкровеннями, що супроводжуються емоційними переживаннями, роздумами, сумівами та суперечностями.

Нова книжка Ольги Яворської, як зазначено в анотації до неї, — це мозайка щоденників записів, поетичних замальовок, які приваблюють ліризмом та оригінальністю індивідуального стилю письменниці.

Оскільки цих цікавих і гарно вписаних поетичних замальовок у книжці «Відлуння» чимало, то й хочеться ознайомити з ними наших читачів.

Данило КОНОНЕНКО

НАСТОЯНКА ЛЮБОВІ

Життя лісів — настоянка любові,
Та стала пили розсію печаль.
Дмуту тирсові вітри
на слози смerekovi.
Народжують в душі
лиші гіркоту і жаль.
Смерічки до небес
тягнулися, допоки
Ім сонце не зайшло,
не заслая ясність днів.
Над маєвом лісів,
як правда вічний докір,
Злітає ввісі журба
покритих мохом пнів.

* * *

Причинилося, що,
ідучи зарешнімітравами, я почула три-
вожний крик охопленого вогнем птаха.
Світлий сонячний ран-
ок затмівся жорсткою трагічністю кри-
вавої миті. Цілий день
я не знаходила спокою, бо той прониз-
ливий крик вривався у мій мозок, діставав-
ся до серця і могильним холодом
сковував тіло.

* * *

Здавалось: ніч не скінчиться
ніколи,
Ta на світанку сон мене зморив.
Вогнений птах злетів
за видноколи,
Крилом багряним небо
привідкрив.

Фатальна мить...

А серце відізвалось,
Пекучим болем груди пройняло.
Чи це наснилося?

Чи це мені здавалось?
Чи щось незриме душу обплекло?

* * *

Обожнюю Львів. Я закохана в це-
місто з першого погляду. Доля на-
ділила його дивовижністю архітектури,
наповнила мелодіями дзвонів,
вдихнувши в могутні груди
Львова дух патріотизму.

Це місто в кольорах,
із левом на долоні,

Із фресками ікон,
з молитвами століть.

Це материк цвітінь,
едемський світлий соняч.

Немеркнучий вогонь,
що гріє мимохіть.

Це місто мудреців,
це вільних дум країна,

Його душа одвік
нуртує гордим духом,

З його могутніх жил
повстала Україна,

Це мужній чин борців,
поетів, одчайдухів.

Це місто таїни, романтики і кави,
Традицій і пісень одвічний оберіг,

Високих поривань

натхненник величавий,

Що звичай і честь відстоюв та зберіг.

СВІТЛО ПАМ'ЯТИ

Мій мілій друже, дубе величавий,
До тебе знову крізь сніги бреду,

Покинувши надію молоду,

Шукаю літ буренних вічну славу.

Звільнитись прагну
від турбот щоденних,
Забути про одвічну суету,
Розмову гір почути небуденну,
Небес відчути горду висоту.
Владико лісу, князю одержимий,
Далеких днів легендо вікова,
Борців за волю, вірний побратиме,
Розстріляних — несказані слова.
Віч-на-віч з Вічністю,
снігами й небесами.
Лише зимове сонце поміж хмар
Запалює негасучий ліхтар,

Ольга ЯВОРСЬКА

«ВІДЛУННЯ»

Що світлом пам'яті
спалахує над нами.

* * *

Уже пахне весною. Зранку за вік-
ном чути веселе поцінкування си-
ничок. На вербових гілочках лед-
льє золотіють пухнасті котики.
Зграйки шпаків шукають поживу
на зелених луках. З очерету у висо-
чінці здіймаються зграй диких ка-
чок. Ще трохи — і в садах заточають
солов'ї, а в голубій безодні
небес заспівають жайворонки.

* * *

Відгуляла зима,
Знов весняний неспокій гряде,
Теплій вітер лоскоче
Ясенів нерозпущені крони,
Обціловує явір
Яворини лице молоде,
Усміхається місяць,
Задивившись на обрій червоний.

* * *

Бог посилає мені людей світлих і
духовно високих, мабуть, з метою
удосконалення моєї душі. Я щас-
лива, що маю змогу спілкуватися з
талановитими людьми з різних
куточків нашої держави і навіть із-
за кордону. Так приємно почути
голос Миколи Малахути з Лугансь-
ка, Володимира Сіренка з Дніпро-
дзержинська, Данила Кононенка з
Криму, Дмитра Панцира з Харко-
ва, Петра Сороки та Петра Оста-
п'юка з Тернопільщини, Свято-
слава Праска з Рівненщини, Євгенії
Божик, Левка Воловця, Андрія
Грушака та інших однодумців з
Львівської письменницької орга-
нізації і літературного об'єднання
«Письменники Бойківщини», най-
ближчих друзів — Любові Проць,
Світлани Антонішин, Людмили
Литвинчук, Тетяни Гамерської,
брата Леонтія з Унівіситетського мона-
стиря, отця Любомира Даціва з
Греції, Романа Пільківса з Торонто,
Слави Бучкович з Чикаго, Любові
Гарасим з Італії і багато інших
світлих імен, що творять історію
справедливості, вперто доляючи
найскладніші перешкоди.

* * *

Літо проминуло, як один день.
Темні коси верби, опущені до самої
землі, виражают безмежний смут-
ок за відквітлими айстрами і чор-
нобривцями. Небо, вгорнувшись у
сірі дощові хмари, байдуже спогля-
дає за чорним гайворонням, що,
голосно каркаючи, падає зливою
на помертвіле поле, а через хвили
здіймається і чорною тugoю літає
над ним.

* * *

Тремка слюза у падолиста,
Прозіяло страждає душа,
Розсіяні думи, потоптане листя
Скоцюблений день залиша.

Заклякли оголені крони,

Пожух затуманений світ.

Осіннього неба
похмурість бездонна
І яструба хижий політ.

У дитинстві і юності в мене часто
зароджувалось бажання бути поді-
ною до когось. Це здебільшого ви-
никало після перегляду фільму або
прочитання якогось роману. Але
життя таки навчило мене завжди
залишатися собою.

Той білий вірш — то витвір самоти,
Народжений без болю
і страждання.
Пусти мене, буденосте, пусти
В той край, де п'є росу
пташина рання.

Мене цей світ побачив навесні,
Я гранню серця строфі зігріваю,
У синім небі серенад шукаю,
Хоч поруч співі весен голосні.

Простівництво вимагає великої
самопожертви, і не окремих ентузіа-
стів, а цілої громади. У наших
предків пошана, потяг до просвіт-
ництва були на вищому рівні. За-
раз у більшості українських родин
навіть «Кобзаря» немає.

Ти не повіриш... Тужно так
Мені за піснею,
Хоч не один спів дивак,
Та в грудях тиснява.

Бо що той спів, коли нема
Струни душевної,
Висот небес, сонати дня,
Сльозини ревної.

Скипає сонце від нудьги,
Протестом дихає.
Безумний час, шалений світ
Свавіля дикого.

Посеред літа плесо річки
Таке щемливо голубе,
Тендітних верб тонкі косички
Й піску мереживо рябе.

Так мило, трепетно довкола,
Хоромі лісу, неба синь.
То хвілі схил, то пташки соло,
І простору ясна глибінь.

Джерельність дум, потреба слова...
Цей день, як кожен, промінє.
Та хай на мить, наї випадково,
Від смуті визволить мене.

З листа Людмили Гончар:

Вже кілька днів у хаті —
справжнє свято — читаю і перечи-
тую Вашу прекрасну, високота-
новиту книжку «Понад плином
подій» — безмежно вічна!

Я часто буваю у Володимирсько-
му соборі, молюся за Вас і за всю
Вашу чудову родину, а тепер ще й
молитимусь за здоров'я Вашої хво-
рої посестри письменниці Євгенії
Божик, за яку Ви так вхилиєтесь.

З великою радістю прочитала
Вашу добірку зворушливих, філо-
софських віршів «Врятуймо Украї-
ну від хреста» (у «Кримській світ-
лиці») за жовтень цього року).

Ваше слово захоплює, допомагає
долати зневіру, додає сил і снаги.
Як добре, що Ви є в нашій літера-
турі.

Спасибі вам шире за моральну
підтримку. Мій батько все життя
боровся проти зла і неправди, за-
клікав до християнської любові, за
це люди й досі його пам'ятаю і
шанують...

20 листопада 2012 р.

22 ВЕРЕСНЯ —
ДЕНЬ
ПАРТИЗАНСЬКОЇ
СЛАВИ

ПАРТИЗАНСЬКИЙ ЛІС

У кримському лісі
безсмертник цвіте
й дев'ясили.
Трава підроста,
де нога походила
чужинська.
Мов крапельки крові,
на гіллі осіннім кизил,
I чиста роса,
як слюза материнська.

Стою на узлісся
в задумі один,
I спомин вогнем
пропіка мое тіло.
Між грабів оцих
i очах вічно юних ялин
Тут кулі свистили.

Димілися вирви,
війни лютували ураган
I падали люди
в шаленій стрімкій
круговерти.
Дерева грудьми
заступали в бою
партизан
Від наглої смерті.

Ось давня землянка.
Зчорніло ошкірився зруб,
Посічений кулями весь
i зотлій на порох.
Завмер біля неї
на чатах кремезний дуб,
Якого не знищив ворог.

Аж ось на широку галіву
стежки
Мене привели.
Я стою—спогадаю:
Сюди партизанам
несли літаки
I вісти, й підмогу
з далекого краю.

Тепер літачок
тут у бронзі летить,
Як пам'ять про дні
i тривожні, i давні...
А ліс партизанський
верхів'ям шумить
Нашітпє думи
про месників славних.

В долині, де траса
біжить з—під коліс,
Де з гір напливають
ранкові тумани —
Звісь пам'янник:
шапка i стрічка червона
навскіс —
Носили таку партизани.

Шуми мені, лісе,
дубами старими шуми,
Ялинами й буками
думу свою потаємну
Про те, як людей
захищав ти
своimi грудьми
У пору воєнну.

До тебе не раз я
іще повернусь,
Прийду лікувати
твої болі i рани.
Могилам,
порослим барвінком,
Доземно вклонюсь,
В яких спочивають
мої земляки—партизани.

Прийду надвечірком
у тихий задумливий ліс,
Де сонце схилило в зажурі
проміння—штандарти,
Де стрімко у небо
гранітний здійнявсь
obelisk —
З деревами тут
у почесній постою я варти.

Де скрізь по узлісся
безсмертник цвіте
й дев'ясили,
Трава підроста,
де нога походила
чужинська.
Мов крапельки крові,
на гіллі палає кизил,
I чиста роса,
як слюза материнська.

Данило КОНЮНЕНКО

(Продовження.
Початок у № 37)

...Якось, коли «дядько Степан» латав Валині чоботи, хлопець раптом запітав:

— А кому потрібоно стільки мила?

— Якого «мила»? — не зрозумів Діденко.

— Ну того, яке ми з Наталею Горбатюк виносими з цукрового заводу i ховаємо у лісі.

— А-а! — загадково посміхнувся Діденко. — Чув про аварію фашистського військового поїзда на перегоні Кривень-Бутівка?

— Чув. Певно, партизани міст замінували.

— А чим?

— Невже... «милом»?! — аж підскочив Валя, але відразу ж насутив брови i зовсім подорослу мовив: — Отже, ми вже давно підпільні!

— Виходить, так, — розвів руками Діденко. — Тільки це сугубо між нами. Спрацювало все «мило». Це ж тол, хлопчука!

— Якщо між нами, то я теж дещо вам покажу! — Валя метнувся в комірчину, i за хвилину приніс невеличкий промаслений згорток. — Ось, гляньте!

Він розгорнув згорток i простягнув Діденку маленький ніkelеваний пістолет. Степан довго розглядав його, потім суворо запитав:

— Де взяв?

— Тамечки.

— Шо таке «тамечки»?

— Ну, там, у лісі... Де наші бій вели.

— Така «іграшка» смертью пахне!

— Віддай! — сердито крикнув Валя. — Набридло збирати гвинтівки й патрони для когось. Я хочу сам бити фашистів!

— Он як! — Діденко сунув пістолет у кишеню i сів край столу. — Значить, сам... Скільки тобі років?

— Скоріо дванадцять! — сердито буркнув Валя.

— Не дванадцять, а одинадцять років i сім місяців. А мені вже двадцять три. Ти — піонер, а я — комсомолець. Ти фашистів не любиш, і я їх ненавиджу. Та стріляти зараз в них не збираюсь. У нас з тобою, друже, інший метод боротьби, інший! I запам'ятай: поондні ніхто не перемагає. Сам-один загинеш, як курча. I коли б тільки сам...

— Я смерті не боюсь! — спалахнув хлопчик. — Нехай i загину, але їх теж... хоча б п'ятьо...

— Ой, i нерозумний ти ще, Валю! — I додав суворо: — Без мого дозволу ні кроку!

Раптом до кімнати вбігла бліда Валина маті — Ганна Микитівна, голос тримтись:

— Усі будьте готові, щоб іти в ліс. A я зараз... — сказав Діденко i почав збирати свій речмішок, але тут до кімнати нечутно увійшов Стольпа.

— Не треба... Не треба нікудийти. Вони нічого не знають. Я їм нічого не скажав... Ой, болить... жандарми били таки добряче... Найбільше дісталося від Кенінга, — сухими закриваленими губами прошепотів хлопчик.

— Він хоче знати, де ховеться загін Антона Одухи i хто підригає поїзді на перегоні... Про склад i нафтобазу... та-кож питав. Ale я... нічого їм не казав... нічого...

— Молодець! — тільки й зміг сказати Діденко. Погладивши Стольпу по голові. — Отже, залишаємось! У ліс нам ще рано. Ми повинні звідсії допомагати партизанам.

— Хто це єсть?
— Син, — не замислючись, відповіла Ганна Микитівна.

— Зон?

— Еге ж, старший. A це молодший, — Ганна Микитівна кивнула на Валя.

Шеф жандармерії стеком

торкнувся Валиного підборіддя, примусивши хлопчука підвісти голову, i побачив погляд, сповнений ненависті.

— О-о-о! Вольк! Маленький вольк!

І тут сталося непередбачене: Валя раптом люто клацнув зубами i голосно промовив: «Гав!». Кенінг злякано відскочив від хлопчика, наказав розстрілювати кожного, хто з'явиться біля залізничного насліпу. Все важче й важче ставало підпільнікам підкрідатися до залізничних колій. I тут Діденко згадав, що брат Валі Котика, Віктор, працює слюсарем у депо. A що коли...

...Маленька магнітні міни припалили до колінів візків, як жаба до стебла осоки, i були зовсім непомітні на відстані для пильного ока жандармів. Iдалеко від Шепетівки лєтіли під укіс фашистські ешелони.

У сміливих операціях росли й мужніли юні патріоти. Про них вже знали керівники

підривалися. Партизани з загону Антона Одухи разом з шепетівськими підпільніками тримали фашистів у страху. Кенінг потрібні охорону залишав колії, наказав розстрілювати кожного, хто з'явиться біля залізничного насліпу. Все важче й важче ставало підпільнікам підкрідатися до залізничних колій. I тут Діденко згадав, що брат Валі Котика, Віктор, працює слюсарем у депо. A що коли...

...Маленька магнітні міни припалили до колінів візків, як жаба до стебла осоки, i були зовсім непомітні на відстані для пильного ока жандармів. Iдалеко від Шепетівки лєтіли під укіс фашистські ешелони.

Юні месники повернулися у місто пізно ввечері i дізналися від Діденка, що їхні гранати були гарним «подарунком» для Кенінга й старости-радника. I ще знали керівники

Пам'ять ВАЛІ КОТИКА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ...

горішником причаїлися хлопчики, на дорогу полетіли гранати. Валина граната вибухнула біля радіатора легкової машини, i смугастий «опель» став дики. Машина з гітлерівцями, що мчала слідом, ударила його — сплющений «опель» перекинувся в кювет. I тут полетіли ще дві гранати, застричили автомашину. Коли німці отмінілися i почали обстрілювати згірок, на ньому не було й сліду хлопчиків.

Юні месники повернулися у місто пізно ввечері i дізналися від Діденка, що їхні гранати були гарним «подарунком» для Кенінга й старости-радника. I ще знали керівники

хлопчиків. ...Лежать хлопчики в «секреті», пильно дивляться на дорогу. Цікавить їх усе: хто куди їде, у якому напрямку, що везе. Іноді загавтиться якісь мотоцикліст, не витримають хлоп'ята — проширяють його автоматаю чергую, все ж менше одним фашистом стане на землі. A то й вантажну машину гранатами закидають, поки отямляться гітлерівці — хлопчиків уже i слід простигти.

...Тупіт коня полунав зовсім близько, i Стольпа не витримав, вискочив з горішника. Кінь метнувся вбік так різко, що у вершинка злетів з голови картуз. Ale той наїв не зозирнувся, сильніше пришпорив коня i поскакав далі. Xто це? Звідки? Щось дуже обличчя знайоме...

— Згадав! — вигукнув Стольпа.

— Староста! — занепокоївся Валя.

— Який? Звідки?

— У якомусь селі бачив, — зіпсив зуби Стольпа, силкуючись згадати. — Ні, не пам'ятаю, в якому саме.

...A гебітскомісар Кенінг задоволено потирав руки: він щойно одержав дуже прiem'я звістку. Стольпа не витримав, вискочив з горішника. Кінь метнувся вбік так різко, що у вершинка злетів з голови картуз. Ale той наїв не зозирнувся, сильніше пришпорив коня i поскакав далі. Xто це? Звідки? Щось дуже обличчя знайоме...

— Який же з тебе, Валю, партизан, коли ти — он як літаєш. Oсь i літати тобі на Велику землю i сидіти за шкільною партою...

— От тобі й маєш... Валі ніяк не хочеться за парту сідати, поки йде війна. Ce вже по-тім, коли розіб'ють фашиста, визволять рідний край, тоді він вчитиметься. A раз...

...З автомобілем напереваги, ходить Валя перед дверима штабної землянки, охороняє спокій партизанських командирів. От зміниться з поста i підійде до секретаря підпільного об'єму партії Степана Антоновича Олексієнка. A що коли й Степан Антонович скаже, що він, Валя, ще малий, щоб бути у партизан-

ському загоні? Ні, не повинен він так сказати. Степан Антонович — справедлива людина...

— Валю, зайди-но в землянку! — урвав Валині роздуми голос командира з'єднання Антона Одухи.

— Не можу, товариші командир, я на посту! — чітко відповів хлопчик.

— Командир дозволяє залишити пост, тож заходь, боєць Котик!

— Чотирнадцять, — відповів Валя, — я на посту кота.

— Чотирнадцять i та...

— Так, так. Чотирнадцять i та невдовзі буде, — задумливо мовив Степан Антонович. — Важке дитинство випало на твою долю, друже Валентин... А скажи-но, чому не хочеш летіти на Велику землю? — i, не чекаючи відповіді, поцікавився: — Ti, мабуть, хочеш просити дозволу залишитися в партизанах?

— Дуже хочу! — вигукнув Валя. — Тут усі мов затялися — малий та малий. Хлоп'я! A я не малий, не хлоп'я, я — боєць...

— Він на мить затнувся: що ще додати? Сказати про те, як він розклював у місті листівки, як збирал для партизан зброю, як непомітно проникав у розташування ворожих полків, збирал відомості для партизан... Як дніми сидів у сороцому гнізді на старій крислатії ліпі — i жоден фашист не пройшов непомічений. Сказати про те, що у групі підпільників ходив на залізницю, пускав під укіс ворожі ешелони, борався проти окупантів за всіма партизанськими законами.

МУДРИМ, ДОСТУПНИМ І ЦІКАВИМ БУВ ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ УРОК

2 вересня 2013 року, як і в усіх школах України, пройшов урок, присвячений Тарасу Шевченку, і в севастопольській гімназії № 7. З великою увагою і зацікавленістю тематичне заняття «Бриняте Кобзареві струни» сприяяли й учні 6 класу. Їхня учителька української літератури і класний керівник Валентина Терентіївна Рябка, родом із Шевченкового

краю. Сам урок у вигляді лекції з елементами декламації та інсценізації був мудрим, доступним та цікавим.

Учні 9-х класів уважно переглянули та прослухали телевізійну змістовну розповідь літературознавця Сергія Гальченка. Шевченківський урок об'єднав учнівську молодь всієї України в любові та шані до Кобзаря, його Слова і нашої Держави.

«Б'ЮСЯ, ВІРЮ, ЛЮБЛЮ...»

...А все живу,
волнуюсь и борясь.
Да можно ль жить
спокойною судьбою,
Коль часто в мире
возле правды — грязь
И где-то подлость
рядом с добротою?!

Це рядки з вірша Едуарда Аркадійовича Асадова «Завжди в бою». Назва ця глибоко символічна для усього життя поета.

У 17 років він пішов добровольцем на фронт, в 20 — вступив у добровільну з неправдою бідою, витримав, переміг і ступив на нову крайку вогню, прийнявши лютий, непримирений бій з усім, що заважає людям жити, чесно працювати, вірити і перемагати. Чи це не завидна доля для справжнього поета і людини!

У бібліотеці-філії № 7 ім. Т. Г. Шевченка м. Сімферополя на «поетичний зорепад» «Б'юся, вірю, люблю...» зібралися студенти Сімферопольського коледжу Національного університету харчових технологій. Хлопці та дівчата підготували і прочитали вірші Едуарда Асадова,

якому 7 вересня виповнилося 90 років. Захід провела бібліотекар Наталя Садій, вона ознайомила присутніх з життям і творчістю письменника.

Вірші Асадова звернені до кращих людських почуттів. Це розмова про мужність, про доброту, про любов і складність людських взаємин. Однією з особливостей творчості Едуарда Асадова є його надзвичайна оптиміс-

тичність. Кожна сторінка його творів дихає непохитною добротою, любов'ю до людей, вірою в перемогу справедливості над силами зла. Бути потрібним людям, віддавати їм усього себе без залишки, боротися за те, щоб життя стало ще справедливішим, радіснішим і прекраснішим, — в цьому бачив поет сенс свого життя, своє призначення, своє щастя.

Н. В. КАРЖАВІНА,
засівідувач бібліотеки-філії
№ 7 ім. Т. Г. Шевченка
м. Сімферополь

«БО ЛІШ НАРОДИ, ЯВЛЕНІ У СЛОВІ, ДОСТОЙНО МОЖУТЬ ЖИТИ НА ЗЕМЛІ»

Ліна КОСТЕНКО

рити красу душі, а можна й спотворити її. Тож володімо цим різцем так, щоб з-під наших рук виходила тільки краса!».

Сашко Калиненко розмірковує над тим, що яке слово і як воно впливає на людей: «Що таке слово? На перший погляд, це — просто набір літер. Але насправді кожне слово — це немов людина, що має свій характер, настрій. Є слова веселі, є сумні. Є добри та злі. Тому слова є найважливішим знаряддям спілкування та впливу людей одне на одного. У народі говорять: «Слово як лікує, так і калічить». Одним тільки словом можна вбити людину, а можна одним словом дарувати нараду на життя. Я вважаю, що нам потрібно використовувати якнайбільше добрих, світлих та душевних слів, і світ тоді стане добришим та яскравішим».

А ось Каміла Фазилова порівнює слова з ключиками: «Слова мають різний вплив на людину. Усе залежить від вихованості особи, обставин спілкування, теми й мети. Спілкування нагадує мені своєрідну гру: влучив — не влучив. Влучив — все добре, не влучив — щось погане, неприємне. Але, я вважаю, у більшості випадків слова «влучають» у ціль, впливають на людину позитивно. Для кожного такі слова різні, як ключики від замків дверей. Але у будь-кого на обличчі з'явиться усмішка, коли він почує такі слова, як мама, тато, бабуся. Слів дуже багато добрих, але людина вирішує сама, що їй говорити, і як ними впливати на інших».

На завершення Карина Тюрина поділилася своїми міркуваннями, які стали підсумком уроку. «Мова — це безцінний скарб народу, наданий тисячоліттями. У ній відбито його характер, історію, звичаї, побут. Як найдорожча спадщина, як заповіт поколінь передається нашадкам любов до своєї мови. Мова — то душа народу, його духовна скарбниця. Письменники та науковці вдосконалюють рідну мову, що підвищує духовну могутність українців. Взагалі, будь-яка мова є бессмертною. Але вона живе доти, доки живий народ, який користується нею, наповнює її свою силою та насагою. Рідна мова не менш цінна, ніж будь-які корисні копалини. Але її не можна продати та купити, а тільки пишатися й захоплюватися. Завдання майбутніх поколінь — зберегти рідну українську мову, не дати їй зникнути».

У кінці уроку учні зробили висновки, що за допомогою мови люди спілкуються між собою, висловлюють свої думки й почуття, пізнають світ і самих себе, передають інформацію від покоління до покоління. Священний обов'язок кожного громадянина — берегти дорогоцінні якості рідної мови.

Світлана МИРОНЮК,
учителька української мови
та літератури Нижньогірської
ЗОШ № 2, АР Крим

Павло ГЛАЗОВИЙ

ОЛІВЕЦЬ

Насміхалась авторучка
з олівець:

— Ти ламаєшся без краю
і кінця.

Олівець сказав:

— Грішу таким, грішу,
Бо я серцем, а не кулькою
пишу.

КОПІЄЧКА

Прийшла в гості до невістки
Сердита свекруха.

Сидить, бурчить, набридає,
Як осіння муха.

— Ой, невдале, невісточко,
У тебе дитятко.

Якесь воно вовкувате,
Німе, як телятко.

Вже ж йому десятий місяць,
А ще не балака.

Даю йому копіечку —
Воно каже «кака!»

А невістка відказує:

— Чого ж дивуваться?
Хто ж тепер вам за копійку

Скаже, що ви цяця?

НАВЧАННЯ

На широкому роздоллі
Заіржав ішак.

Пролітаючи над полем,
Прошипів коршак:

— От якби горлянка в мене
Отака була,
Мір би я перекричали

Лева і орла.
Щоб научитися іржати

Так же, як ішак,
Дер горлянку рано-ранку

І удень коршак

Та й зірвав навіки голос.

Тут мораль така:

Вчитися треба, безперечно,

Лиш не в ішака.

ЯК ДВІ КРАПЛІ

В зоопарку кажуть бабці

Веселі внучата:

— Ота мавпа дуже схожа

На нашого тата.

— Не балакайте такого,

Буде вам лихो!

— Але ж мавпа не почула,

Ми казали тихо...

СТАРИЙ ЗНАЙОМІЙ

— Хто там, синку,

в двері стукав?

— То якийсь дідок.

Зовсім лисий, у куфайці,

У руці цілок.

Він говорить, що приїхав

Із села до нас.

Шо ходив колись з тобою

У четвертий клас.

— Йди, скажи: немає татка.

То якесь брехло.

У четвертім нашім класі

Лисих не було.

ЦВІРІНЯ!

До солов'я

прислали горобця,

Щоб той із нього
виховав співця.

Три місяці
учитель провозився,

Що не робив —

нічого не добився.

Сидить тепер

на гілочці, як тінь,

І з горобцем

виспіве: — Цвірін!

Я добре знаю

з досвіду багатого,

Що у житті

частенько так бува:

Доки могила

вправить горбатого,

Він багатьох

горби понабива.

Книга Павла Глазового
«Школярікам. Гуморески.
Баєчки», з якою веселіше й
легше вчитися, є в редакції
«KC». Звертайтесь!

СВЯТО У БІБЛІОТЕКИ

Цього вересня бібліотека-філія № 15 Центральної бібліотечної системи м. Сімферополя для дітей відзначає свій 35-річний ювілей, а також Всеукраїнський день бібліотек. З чим же прийшли прагнення бібліотеки до цих свят?

...Цей ганок і ці сходинки знайомі кожному мешканцю селища Гресівське: і дітям, і дорослим. Для усіх бажаючих бібліотека відчиняє свої двері у світ невідомий і цікавий.

Ось школяр гортає сторінки книги, яку ще не читав, і очінята аж горять від бажання все пізнати, все прочитати.

Але бібліотека — це не тільки книжковий фонд, який допомагає у навчанні, вихованні, розвитку світогляду, інтелекту. На чільному місці тут періодика, зокрема, і «Кримська світлиця». А ще це місце зустрічей із сучасними кримськими дитячими поетами, такими, як Любов Сивельникова, Тамара Обрінська, Лідія Огурцова, Тетяна Трет'як. Нещодавно була проведена презентація їх поетичної збірки. Зі школярами проводяться літературні години, а також різноманітні акції. Остання була під назвою: «Зроби подарунок дітям-сиротам».

Читальний зал цієї бібліотеки іноді перетворюється на вистав-

ковий. Тут можна побачити рукотворні дива майстрині-вишивальниці Любові Данилевні Константинової — учениці славнозвісної Віри Роїк. На її роботах — сорочках, рушниках, серветках оживають українські народні орнаменти, дивлячись на які, хочеться взяти у руки голку і зробити щось не менш дивовижне.

Л. А. Новикова теж дивує своїми художніми витворами з паперу, солоного тіста, орігамі.

Щотижня впродовж літа діти й дорослі ходять на екскурсії з екскурсоводом-краєзнавцем М. Г. Ізмайловою, вивчають рідне місто.

Крім того, ознайомлюються з болгарською культурою і мовою на зустрічах з представниками болгарської громади.

Цього року, взявшись участь у міжнародній програмі «Бібліоміст», бібліотека здобула три комп'ютери і стала комп'ютерним центром. Зараз формуються база корисних ресурсів для вчителів, батьків і учнів ЗОШ № 34. Ця програма націлена на підвищення комп'ютерної обізнаності.

Ось таку велику, цікаву й дуже потрібну роботу проводять завідувач бібліотеки-філії № 15 ЦБС м. Сімферополя для дітей Людмила Олексіївна Харківська, яка працює тут вже 23 роки, та її колега Л. Я. Мандзюк, за що їм щиро вдячні всі відвідувачі — від малого до великого, які є друзями бібліотеки.

Ганна ТРЕТЬЯК,
студентка 1 курсу факультету журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Сімферополь
На фото: угорі — Любов Сивельникова з юними читачами; Людмила Олексіївна Харківська в редакції «Кримської світлиці»; А. Л. Дудко, класний керівник 8-А класу ЗОШ № 34, поетеси Тетяна і Ганна Трет'як, бібліотекар Н. Л. Петрова (зліва направо)

Передплата-2014

14

УСІ — НА ПЕРЕДПЛАТНИЙ РЕФЕРЕНДУМ!

ШАНОВНІ ЗЕМЛЯКИ! УКРАЇНЦІ! «ПРОГОЛОСУЙТЕ» ЗА УКРАЇНСЬКУ ГАЗЕТУ, КНИГУ, ЖУРНАЛ, ЗА УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО, УКРАЇНСЬКУ ПРИСУТНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ДЕРЖАВИ!

ПЕРЕДПЛАТИТЬ «КРИМСЬКУ СВІТЛИЦЮ» НЕ ЛІШЕ ДЛЯ СЕБЕ — ЗРОБІТЬ ПОДАРУНОК СВОЇЙ ШКОЛІ, БІБЛІОТЕЦІ, РІДНИМ, ЗНАЙОМИМ: ЧИМ БЛЬШЕ В УКРАЇНСЬКОГО ДРУКОВАНОГО СЛОВА БУДЕ ШАНУВАЛЬНИКІВ, ТИМ НАДІЙНІШИМ БУДЕ ЙОГО МАЙБУТНЕ!

Вартість передплати: 1 місяць — 9,27 грн.; 3 місяці — 27,21 грн.; 6 місяців — 52,77 грн.; на рік — 104,34 грн.
Адреса редакції: 95006, м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 5, к. 14. Тел.: (0652) 51-13-24, (050) 957-84-40;
електронна пошта: kr_svit@meta.ua; Інтернет-сторінка: http://svitlytsia.crimea.ua

«СВІТЛИЦЮ» ЧИТАЙТЕ — НОУТБУК ВИГРАВАЙТЕ!

Шановні «світличани»! Ми продовжуємо наш газетний мовно-літературно-історично-пісенно-комп'ютерний конкурс, ГОЛОВНИЙ ПРИЗ ЯКОГО — Ноутбук! Добре відомий читачам з минулого турніру сімферопольці Василь Степанович Стефанюк вже зробив свій внесок до призового фонду і закликає однодумців підтримати його, щоб можна було відзначити не лише переможця, але й призерів конкурсу. Спонсори запрошуємо до конструктивного діалогу за тел. (067) 650-14-22, (050) 957-84-40, а читачам пропонуємо наступні конкурсні завдання. (Нагадуємо, що взяти участь у конкурсі і виграти ноутбук має шанс КОЖЕН передплатник нашої газети — ні викових, ні будь-яких інших обмежень нема!)

Отже, **ПЕРШЕ ЗАВДАННЯ:**

— Хто автор надрукованого нижче поетичного заклику передплачуває «Кримську світлицю»? — Коли він був опублікований? — На якій сторінці? — Яке за номером «чорне» попередження владі про проблеми «Світлиці» надруковане на її 1-й сторінці? — Хто на той момент був міністром культури України? За кожну правильну відповідь буде нараховано 1 очко (усього 5).

(Підказка тим, хто «Світлицю» читає недавно: на наше газетне 20-річчя ми передали до бібліотеки ім. І. Франка у Сімферополі підшивки газет з 1999 року...)

ДОРОГІ ЗЕМЛЯКИ!
ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
«КРИМСЬКУ СВІТЛИЦЮ»!

Зі «Світлицею» вам веселіше в Криму буде жити! Від «Світлиці» у вас будуть світлі і радісні лиця, Рідне слово в душі оживе, розцвіте, забринить!

ДРУГЕ ЗАВДАННЯ:
Хто зображеній на цьому плакаті?
(5 балів за правильну відповідь.)

Ф. П-1

«Кримську світлицю»! Це ж для вас рідне слово в газеті плекаємо ми. Хай же смутку не буде на ваших замріяних лицах, I у скрутні часи залишаймося завжди людьми. Українці мої! Пам'ятайте: є «Кримська світлиця»! Це газета для вас, це газета в Криму для усіх! В цій газеті любов до Вітчизни-Вкраїни іскриться, В ній і пісня народна, й козацький розкотистий сміх! У «Світлиці» для діток для вашин пульсую «Джерельце», Тут і «Будьмо!» юнацьке, й український гарточаний «Спорт». Рідна пісня і вірш вам зігрюють і душу, і серце. Тут і гумора ківш, і програма «ТБ», і «Кросворд». Тож читайте, любіть свою добру і мудру «Світлицю», Зі «Світлицею» вам веселіше в Криму буде жити! Від «Світлиці» у вас будуть світлі і радісні лиця, Рідне слово в душі оживе, розцвіте, забринить!

ТРЕТЬЕ ЗАВДАННЯ: Кілька років тому це фото вже прикрашало «Кримську світлицю», тому для читачів зі стажем це запитання не буде надто складним. Отже, як звуть цю українчуку і чим прославилася вона у нашій газеті? (5 балів за правильну відповідь.)

ВІДПОВІДІ НАДСИЛАЙТЕ на звичайну або електронну адресу «КС»!

Державний комітет зв'язку та інформатизації України

АБОНЕМЕНТ

На газету 90269
на журнал (індекс видання)

«Кримська світлиця»

(найменування видання) Кількість комплектів

на 200 ____ рік по місяцях

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куди

(поштовий індекс) (адреса)

Кому

(прізвище, ініціали)

ДОСТАВНА КАРТКА-ДОРУЧЕННЯ
На газету 90269
(індекс видання)

«Кримська світлиця»

(найменування видання)

Вартисті передплати гри. коп. Кількість .
переадресування гри. коп. комплектів

на 200 ____ рік по місяцях

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

поштовий індекс

місто

код вулиці

село

буд.

район

корп.

вулиця

прізвище, ініціали

(Продовження. Поч. у № 37)

Козацтво, яке стало колективним членом Київського братства, було тісно пов'язане з життям заснованої при ньому школи. Сагайдачний став її китором (опікуном), допомагає їй матеріально. Першим ректором Київської школи був Йов Борецький, видатний просвітитель і, як і Сагайдачний, непримирений ворог унії. Київська школа згодом розвинулась у Києво-Могилянську академію, що протягом тривалого часу була єдиним вищим навчальним закладом у Східній Європі.

Таким чином, Сагайдачний зробив незвичний, безпрецедентний для свого часу історичний крок — поставив зброю на охорону культури, освіти, можна сказати, гуманізував зброю. Тож біля джерел Києво-Могилянської академії — гуманістичний, патріотичний подвиг Петра Конашевича.

Він і надалі підтримував, допомагав братським школам, церквам, монастирям, заповів їм значні кошти на подальший інший розвиток.

Після Острога Петро потрапляє до Львівської братської школи, де зустрічається з Йовом Борецьким, тодішнім її ректором. З ним він підтримує зв'язок до кінця свого життя. Ці дві видатні особистості стали речниками спілки козаків та інтелігенції, яка тоді репрезентувалася переважно особами духовного сану.

Зі Львова Петро Сагайдачний їде до Києва, де певний час працює домашнім вчителем у київського судді Аксака.

НА ЗАПОРОЗЬКІЙ СІЧІ Й У ВІЙСЬКУ САМІЙЛА КІШКИ

Пізніше Сагайдачний подався на Запорожжя. Касіян Сакович пише: «Потом видачися

быть способним до менства,
Шол до запорозького

славного рыцарства,
Межи которых през час немалый
жиющи

И рыцарских ділності там
доказуючи.

Гетьманом собі Войско то обрало».

Цікавий штрих: автор відзначає — військова діяльність, що в ті часи вважалася лицарською справою, була покликанням для майбутнього українського гетьмана, за допомогою якої він теж намагався пропагувати ворогам України.

На Січі Сагайдачний з'являється в останні роки XVI ст. Тут він набув військового досвіду, досконало вивчив козацьку тактику, зрештою, сформувався як полководець. Він брав найактивнішу участь у походах і досить швидко, завдяки освіченості, державному розуму, сильній вдачі, патріотичним переконанням здобув високий авторитет.

Сакович подає звітку про воєнні кампанії в Молдавії та Лівонії, в яких брали участь козаки, що перевірвали на королівській службі. Тоді ж уставився Петро Сагайдачний.

«Полоночные тыж краї
будут помятали
Долго его мужество,
бо ся їм дає знати,
Великого звітязства там
доказуючи».

Йдеться про події, пов'язані з воєнними діями Польщі в Молдавії та її війною з Швецією (Лівонська війна). До участі в цих війнах Польща залучила козаків. Козацький гетьман Самійло Кішка в 1600 році водив чотири тисячі запорожців у Молдавію, а в 1602 році понад дві тисячі — на Лівонську війну. Участь українських козаків у цих польських війнах Кішка обумовлював вимогою легалізації козацтва і повернення їм частини їхніх прав, тобто зняття з них банії (оголошення за рішенням сейму поза законом), що було накладено на козацтво після розгрому під Солоницею їхнього повстання в кінці

вариство — стає кошовим отаманом.

Гетьманував Сагайдачний, можливо, десь з кінця першого десятиріччя XVII ст. і до останніх днів свого життя, але з перервами. У 1617 р. гетьманом був обраний Дмитро Барабаш, в 1620-1621 роках діяв козацький гетьман Яків Нерода-Бородавка. Неодноразово скідали Сагайдачного з гетьманства тимчасово, як правило, так звані випищики, яких за вимогою польського уряду виключали з реестрового війська. Керівник козацтва вважав, що збройний протест у тих конкретних умовах був приреченний на поразку. Коли ж ситуація в Україні ускладнювалася і загострювалася, козаки знову обирали Сагайдачного гетьманом, вважаючи, що тільки він здатний вивести їх з

Проти такої супердержави, експансія якої загрожувала всьому європейському розвиткові, а над українським народом нависла загроза геноциду, цілковитого фізичного знищення, козаки розгорнули справжнє національно-визвольну війну. Стратегію цієї війни розробив Петро Сагайдачний.

РЕФОРМУВАННЯ КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА

Однак перед тим він провів велику роботу щодо кількісного зростання, зміцнення та удосконалення збройних сил України — козацького війська. Визначною була діяльність Сагайдачного в їх реформуванні. Сагайдачний намагався досягти якнайвищого рівня в організації, покращенні та підвищенні бойової здатності козацького війська. Український гетьман запровадив сувору, залину дисципліну, неслухняних карав на горло, придушував прояви анархії, звільнився у війську від негативних аван-

хеснулла Запорозьке Військо.

Будучи талановитим військовим організатором, Сагайдачний дуже дбав про забезпечення козацького війська зброяєю, передусім, рушницями, прагнув, щоб кожен козак, у тому числі й піхотинець, мав свого коня. Спрямовуючи козацтво до найактивнішої наступальної боротьби проти Турецької імперії, в чому пріоритетну, найважливішу роль відігравали чорноморські козацькі походи, Сагайдачний домігся зростання кількісного складу запорозьких флотів, в яких чисельність чайок — головних бойових одиниць — досягала кількох сотень.

МОРСЬКІ ПОХОДИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ САГАЙДАЧНОГО

Петро Сагайдачний організовував і особисто керував суходільними і морськими козацькими походами на володіння султанської Туручини і Кримського ханства.

Головна концепція стратегії морських походів, розроблених Сагайдачним, полягала в тому, щоб віювати з ворогом на його території. Основним напрямком козацького наступу були береги Малої Азії. Мета — підірвати економічну і військову могутність Туреччини, захоплюючи на деякий час фортеці та прибережні міста, руйнувати їх, спалювати, а турецькі залоги знищувати, захоплювати якнайбільше трофеїв. Головним завданням було визволення з турецько-татарської неволі полонених — бранців, які потерпали на рабській праці в турецьких і татарських володіннях, а також були живою силою турецького флоту. Невільники-весьляри, прикуті ланцюгами до галер, рухали турецькі судна морем. Козаки атачували кілька фортець одночасно, але основний удар завдавався найбільшому центрі, наприклад, турецькій столиці — Стамбулу. Знищувався також турецький флот у портах та на морі.

Петро Сагайдачний розробив та вдосконалів також тактику морського бою, що було значним внеском у розвиток українського військового мистецтва.

Зокрема, його тактичним засобом було атачування та абордаж передусім флагманського корабля ворогів, що, як правило, паралізувало решту їхніх суден. Також застосовувалася тактика поєднання морських десантів зі штурмом фортець. У цьому слід вбачати зародження частин, які в наш час називають морською піхотою.

Перша згадка про безпосереднє керівництво Петром Сагайдачним козацькими чорноморськими походами зустрічається в історичних документах за 1606 рік. Козаки оволоділи і зруйнували місто Варну, важливу фортецю і великий порт Туреччини. Відбувся морський бій, в результаті якого запорозькі моряки розігнали, захопили, спалили і потопили 10 турецьких кораблів з продовольством, товарами та екіпажами. Сагайдачний на той час був кошовим отаманом Запорозької Базавлучької Січі.

(Продовження буде)

тористичних з розбійницьким нахилом елементів.

В кінці XVI — початку XVII ст. в Україні, Литві, Білорусі вешталися ватаги людей з числа тих, котрих Польща залучала разом з реестровими козаками до участі у війнах з Швецією, Московією, Молдавією, що була васалом Туреччини.

I ці тимчасові вояки польського війська іноді в кілька разів перевищували чисельність реестрівців. Після закінчення війни такі люди залишалися без утримання, без усіх засобів прожитку і чимало їх добували хліб грабжництвом і розбоєм, прикриваючись ім'ям козацтва. «Під заслоном і назвіском лицарства низового козацького». Так півідомляють тогочасні історичні документи.

Запорозьке козацтво відхрещувалося від цих самозваних ватаг, але вони продовжували нападати на міста, нищити села, поводили гирлями Дунаю, Дніпра, Дону, прагнули використати їх як опорну базу для наступу проти України, Московської держави, Польщі, Білорусі. Збройні сили Оттоманської Порти належали тоді до числа найсильніших армій світу, мали репутацію «непереможних». Включаючи у свої агресивні плани загарбання України, сultanska Turеччина викликала та інспірувала постійні руйнівні напади орд Кримського ханства.

Член-кореспондент Петербурзької АН з 1875, член багатьох (у тому числі зарубіжних) наукових товариств.

23 День міста Полтава.

1919 р. — на спільному засіданні Директорії та уряду УНР і ЗУНР ухвалено рішення негайно розпочати воєнні дії проти армії Денікіна.

1648 р. — Богдан Хмельницький розбив поляків під Пиливцями.

Народилися:

1923 р. — Олександр Сизоненко, український письменник. Учасник німецько-радянської війни.

1929 р. — Іван Світличний, мовознавець, літературний критик, поет, діяч українського руху опору 1960-1970 років, репресований. Лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка.

1945 р. — Світлана Йовенко, українська поетеса.

Помер:

1991 р. — Зеновій Красівський, поет, голова ОУН у

зитор, критик, громадський діяч.

25

1914 р. — відбулось бойове хрещення загону Українських січових стрільців Семенюка біля Сяноку.

Народився:

1932 р. — Анатолій Солов'яненко, всесвітньо відомий український співак та видатний громадський діяч.

26

1919 р. — війська Нестора Махна прорвали фронт білої армії і здійснили зухвалий рейд у напрямку Бердянська і Таганрога.

1995 р. — Україна прийнята до Ради Європи.

Народилися:

1832 р. — Петро Сокальський, український композитор.

1936 р. — Євген Пронюк, український громадський діяч.

Помер:

1862 р. — Яків Кухаренко, письменник, наказний отаман Чорноморського козацького війська.

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

ВЕРЕСЕНЬ

20

1648 р. — Богдан Хмельницький розбив польську армію в битві під Пиливцями.

1919 р. — Нестор Махно уклав договір з Директорією про спільну боротьбу проти Деникіна.

Народилися:

1923 р. — Олександр Сизоненко, український письменник. Учасник німецько-радянської війни.

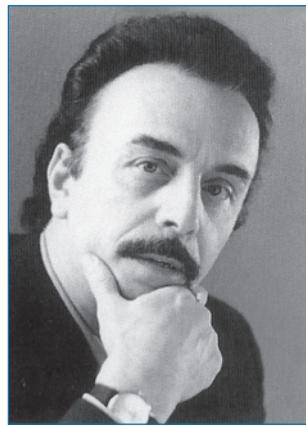
1929 р. — Іван Світличний, мовознавець, літературний критик, поет, діяч українського руху опору 1960-1970 років, репресований. Лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка.

1945 р. — Світлана Йовенко, українська поетеса.

Помер:

1991 р. — Зеновій Красівський, поет, голова ОУН у

рішов на бік шведів. Після поразки під Полтавою врятувався у Молдавії. Помер у міст

Коли відкривається нове ім'я в мистецтві, немов із глибоких надр землі з'являється на поверхні джерело з кришталевою водою і життедайною енергією, загоряється вогник натхнення ще одного творчого осердя. А якщо це ім'я повертається додому, на батьківщину здалеку в географічному просторі та історичному часі, то це удача і щастя для родини, дослідників, мистецтвознавців, які хочуть поділитися цим багатством з іншими людьми.

Подію саме такої значущості стало нещодавно у Всеукраїнському інформаційно-культурному центрі відкриття першої персональної виставки кримськотатарського художника, заслужено-

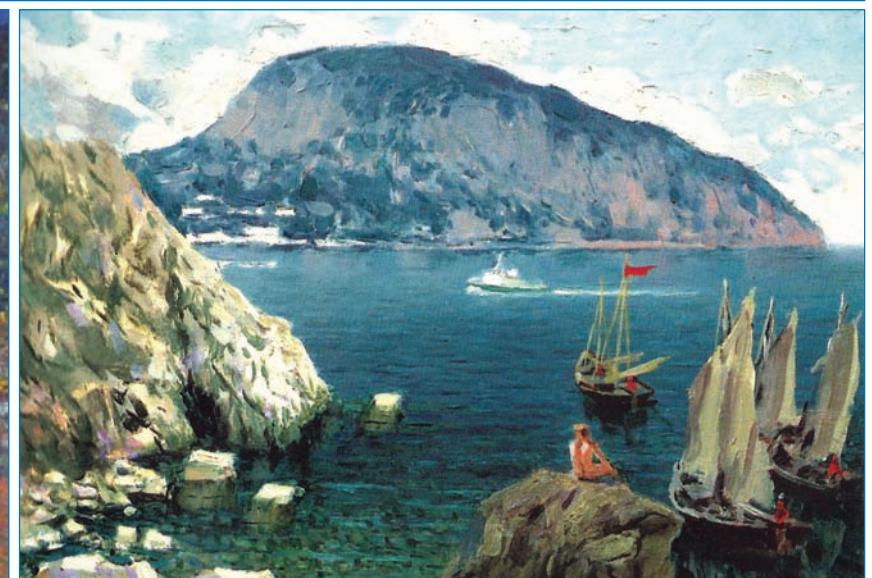
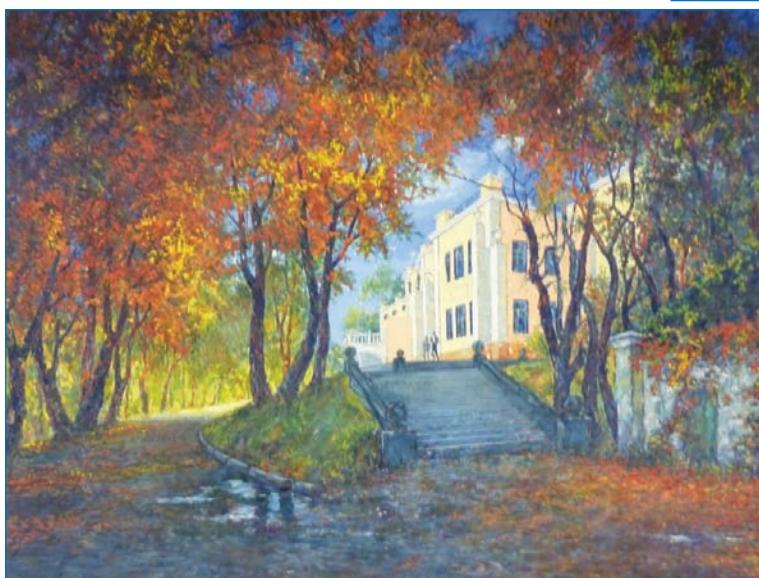
го діяча мистецтв Чечено-Інгуської АРСР Османа Чубарова. Меморіальна експозиція з більш як сорока творів живопису і графіки із збережених сімдесяти присвячена 90-річчю з дня народження (1923–2003 рр.).

Доля О. Чубарова складна і драматична. Він народився в Гурзуфі, чудовому куточку півострова на Південному березі Чорного моря, де сама природа, підніжжя гори Аюдаг надихає, викликає захоплення, яке поетичними рядками висловили все-світньо відомі поети Олександр Пушкін та Адам Міцкевич. Однак жорсткий і немилосердний коток історії ХХ століття, немов масу для асфальту, без урахування почуттів людей, створених їхніми власними руками будівель і господарств почав формувати нові устрої, дороги і міграційні потоки з насильним переселенням. У 30-ті роки сім'я Чубаровых була розкуркулена і, залишивши свій двоповерховий кам'яний будинок, відбула на поселення в Тамбовську область Росії. Там Осман

СКАРБИ, ЩО ГДНІ ЛУВРУ

підлітком почав навчатися грати на скрипці і, освоївши її техніку в музичному училищі, чотири роки грав у симфонічному оркестрі. Але це буде вже пізніше, в Грязному, куди сім'я переїхала в 1939 році. Звідти О. Чубаров був призваний в армію і, беручи участь у фронтових діях Великої Вітчизняної війни, в боях під Сталінградом отримав важке поранення. В госпіталі через перебиту стегнову кістку йому спочатку планували навіть ампутувати ліву ногу. Однак хірург пожалів 20-річного солдата і, провівши складну операцію, врятував ногу. І все ж дрібні осколки, які не вдалося вилучити і при наступних кількох хі-

нує зображені куточки навколої природи та архітектури своїм оптимізмом і вірою в світле майбутнє. Лише для кримських краєвидів, малюючи їх з дитячих спогадів і кавказької далечини, й ракурси обирає здалеку. У маринах «Вид на Аюдаг», «Човни біля причалу», «На березі моря», «Рибальські шхуни», «Ске́лі-близнюки» та інших його власну віддаленість передає особлива колорова гама, немов оповита прозорим серпанком, виражаючи любов автора до своєї сонячної колиски, трепетання перед нею, ніжність і смуток. Навіть чорно-білою технікою йому вдалося передати безліч відтінків морських хвиль, що в подику

близу рельєфно котяться одна за одною, спрямовані до берега.

А якою глибокою духовністю та гідністю наповнені обличчя на його жіночих і чоловічих портретах! Трудовий героїзм рибалок у морі та порту, краса людей праці, її зовнішня простира і доброта, світливі і проникливі погляд очей є виразниками атмосфери цілої епохи країни в минулому столітті.

— Серед таких людей, як бавовняр Е. Турсунбаєв на портреті, ми жили в Узбекистані, — сказала на відкритті виставки «Повернення здалеку» музикант із Гурзуфа Гульнур Абберімова, що є однією з членів родини Чубаровых, а її внучка,

також захопивши живописом, нині навчається в Кримському художньому училищі ім. М. Самокиша. О. Чубаров у своїй творчості надавав перевагу технікам офорту і літографії, а

в галузі промислової графіки за його ескізами етикетки і коробки подарункових наборів для закладів торгівлі виготовлялися на поліграфічному обладнанні в Німеччині. Його картини і промислові розробки демонструвалися на республіканських, всесоюзних і зарубіжних виставках. Великий життєлюб, тактовний у сім'ї з дружиною, яка працювала медсестрою в поліклініці, турботливий батько з сином Енвером, він підтримував дружні стосунки з відомим чеченським танцівником і хореографом, народним артистом СРСР Махмудом Есамбаєвим і сам був професіоналом високого рівня в образотворчому мистецтві.

Однак війна в Чечні на-клава свій руйнівний відбиток на сформоване життя і творчість художника. Весь свій біль і жах від неї він виразив у графічних композиціях серії «Трагедія

народу. 1995 р.» як митець із сильною волею і твердою рукою, що підкresлюється й обраною технікою письма фломастером. Ця графіка як художньо-документальний матеріал про Чечню, за словами генерального директора ВІКЦ Миколи Кузьміна, унікальна для Криму. Такої більше немає ніде.

Усе частіше звичною картиною на вулицях Грозного в той період у перервах між збройними конфліктами ставали біженці в очікуванні автобусів та автомобілів. І Чубаров, залишивши велику частину своїх картин, також виїжджає з міста назавжди. З 1997 року він жив у Сімферополі. Після смерті колекцію його картин, що вціліли в зруйнованій грозненській майстерні, зберігає в своєму домі племінник Ділявер Османов. Він спільно з мистецтвознавцем ВІКЦ, заслуженим діячем

мистецтв АРК Ельмірою Черкезовою, яка також має родинні корені з сім'єю Чубаровых, зробив усе, що від нього залежало, аби цей спадок побачили на батьківщині автора в Криму, а його творчість стала духовним і матеріальним надбанням народу. Зокрема, репродукції восьми картин О. Чубарова вміщені у виданому в 2008 році чотирма мовами — українською, російською, кримськотатарською та англійською збірнику «Кримськотатарські художники. Кінець XIX — початок XXI століття. Живопис. Графіка. Скульптура». До цього часу зберігся й будинок Чубарових у Гурзуфі, тільки проживають у ньому вже інші люди — всього шість сімей.

Родина має намір продовжити пошук творчої спадщини художника. Однак їй потрібна допомога, бо в домашніх умовах важко забезпечити температурний режим, необхідний для належного зберігання полотен і графічних робіт, які знаходяться в папках, офордити їх у рамки. І організацію цієї виставки ВІКЦ прагне звернути увагу громадськості, спонсорів і меценатів на картини О. Чубарова, які інакше, як шедеври, гідними Лувру та Ермітажу, фахівці та відвідувачі не називають, спонукати до участі та сприяння в передачі їх на збереження у музеїчних скарбницях Криму, виданні художнього альбома і каталога.

Валентина НАСТИНА

